

Brüssel, 18.9.2020
COM(2020) 565 final

**KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA
MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE**

Võrdõiguslik liit: ELi rassismivastane tegevuskava 2020–2025

Peame rassismist rääkima. Aga peame ka tegutsema. Kui on piisavalt tahet, on alati võimalik muutusi ellu kutsuda. Mul on hea meel elada ühiskonnas, mis mõistab rassismi hukka. Kuid me ei tohiks sellega piirduda. „Ühinenud mitmekesisuses“ on Euroopa Liidu juhtmõte. Meie ülesanne on nende sõnade järgi käia ning nende tähendusest kinni pidada.

Komisjoni presidendi Ursula von der Leyeni kõne Euroopa Parlamendis, 17. juuni 2020

1. Sissejuhatus: juhtmõttest „Ühinenud mitmekesisuses“ kinni pidamine

Diskrimineerimine rassilise või etnilise päritolu alusel¹ on Euroopa Liidus keelatud. Siiski tuleb seda meie ühiskonnas ette. Ainult rassismivastasest hoiakust ei piisa. Peame ka tegelikult midagi selle vastu võitlemiseks korda saatma.

Rassism² kahjustab ühiskonda mitmel eri viisil. See tähendab, et paljud Euroopa elanikud kogevad diskrimineerimist, millel on mõju nende inimväärikusele, võimalustele elus edasi jõuda, jõukusele ja healole ning sageli ka turvalisusele. Diskrimineerimine on ka see, kui Euroopa Liidu põhiväärtusi ei järgita. Kõigil peaks ELis olema võimalus kasutada oma põhiõigusi ja -vabadusi ning osaleda ühiskonnas võrdsetel alustel rassilisest³ või etnilisest päritolust⁴ sõltumata. Meie sotsiaalse, poliitilise ja majandusliku tugevuse allikas on meie ühtsus mitmekesisuses – rassism nõrgestab meid kõiki. EL saab teha ja peab tegema rohkem, et tagada kõigi võrdne kohtlemine ja võrdõiguslikkus.

Praegu on aeg tegutseda. Üle poole eurooplastest usub, et selline diskrimineerimine on nende riigis laialt levinud⁵. Me ei saa enam eirata seda, et meie usk võrdõiguslikkusesse ja juurdunud rassismiga tegelikkus on vastuolus. Ülemaailmne liikumine „Black Lives Matter“ on seda teravalt meelde tuletanud. On aeg rassismi ja rassilise diskrimineerimise levimist tunnistada, nende vastu võidelda, ning mõelda, mida saaksime kohalikul, riiklikul, ELi ja rahvusvahelisel tasandil ära teha. EL rajaneb mitmekesisusel ning sellisel ühiskonnal, kus valitsevad pluralism, sallivus ja mittediskrimineerimine: meie tegutsemisajend ei peaks olema üksnes vastutustunne, vaid ka vajadus oma väärtustest kinni pidada. Väärtuste kaitsmine algab kodust, meie oma institutsioonist. Komisjon võtab meetmeid, et oma personali märkimisväärselt mitmekesistada ja anda kõigile töökeskkonnas võrdsed võimalused edasi jõuda ja oma panus anda.

Rassism esineb eri vormides. Kõige ilmsemad on individuaalne rassism ja rassiline diskrimineerimine. Rassiline või etniline päritolu on liigagi sageli diskrimineerimise aluseks. COVID-19 pandeemia ja terrorirünnakute tagajärjed on kõige värskemad juhtumid, kus rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimesi ebaõiglaselt süüdistatakse. Aasia ja Aafrika päritolu inimesed, moslemid, juudid ja romad on kõik sallimatuse all kannatanud. Kuid sama kahjulikud võivad olla ka muud, vähem ilmsed rassismi ja rassilise diskrimineerimise

¹ Otsene ja kaudne diskrimineerimine rassilise või etnilise päritolu alusel on määratletud nõukogu 29. juuni 2000. aasta direktiivi 2000/43/EÜ (millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõtte sõltumata isikute rassilisest või etnilisest päritolust, edaspidi „rassilise võrdõiguslikkuse direktiiv“) artiklis 2.

² Euroopa Nõukogu rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise Euroopa komisjoni kohaselt tähendab rassism järgmist: „arvamus, et sellised alused nagu rass, nahavärv, keel, usk, rahvus või riiklik või etniline päritolu õigustavad isiku või isikute rühma suhtes põlglikku või üleolevat suhtumist“.

³ „Rassilise päritolu“ mõiste kasutamine ei osuta sellele, et liit aktsepteerib teooriaid, millega püütakse määrata kindlaks eraldi inimrasside olemasolu.

⁴ „Etnilise päritolu“ mõiste kohta vt 16. juuli 2015. aasta kohtuotsus *CHEZ Razpredelenie Bulgaria* (C-83/14, EU:C:2015:480, punkt 46).

⁵ „Diskrimineerimine ELis“, Eurobaromeeter 2019

vormid, näiteks need, mis põhinevad teadvustamata eelarvamustel. Rassistlikku ja diskrimineerivat käitumist esineb ka sotsiaal- ja finantsasutustes ja poliitilistes institutsioonides ning see mõjutab võimu ja poliitika kujundamist. Sellise struktuurse rassismi tõttu jäävad alaliseks püsima takistused, mille ainus põhjus on rass või etniline päritolu. Rassismi all kannatavad inimesed tunnevad iga päev selle mõju tööle, tervishoiule, eluasemele, rahastamisele või haridusele. Samuti on sellega seotud vägivalldajuhtumid.

Rassismil on eri vorme, näiteks mustanahaliste, romade, juudi ja Aasia päritolu inimeste vastasus ning usu või veendumustega seotud rassism, nagu moslemivastane vaen. Kõigi nende puhul õigestatakse eelarvamustel põhinevate stereotüüpide tõttu inimese väärtuslikkust. Lisaks usutunnistusele või veendumustele võib rassismiga koos esineda diskrimineerimist ja vaenu ka muudel alustel, sealhulgas sugu, seksuaalne sättumus, vanus või puue, või rändajate vastane vaen. Selle arvessevõtmiseks on vaja valdkondadevahelist lähenemisviisi⁶.

ELil on olemas tõeliselt võrdõigusliku liidu loomiseks vajalikud õigusaktid ja terviklik poliitika. Neid tugevdatakse nüüd seoses võrdõiguslikkuse konkreetsete aspektidega⁷. Komisjon täiendab neid temaatilisi jõupingutusi, esitades üldise strateegia, millega tagatakse, et ELi põhiõiguste hartat kohaldatakse liikmesriikides tõhusalt ning et hartas sätestatud õigused, sealhulgas võrdõiguslikkus ja mittediskrimineerimine, on kõigi jaoks reaalsed.

Tegevuskavaga nähakse ette meetmed, mille eesmärk on teha rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimeste hääl kuuldavaks ning tuua kõigi tasandite osalejad kokku, et koos rassismi vastu tulemuslikumalt võidelda ja anda kõigile võimalus elada rassismi- ja diskrimineerimisvaba elu.

⁶ Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 10 on märgitud, et „oma poliitika ja meetmete määramisel ja rakendamisel püüab liit võidelda diskrimineerimisega soo, rassilise või etnilise päritolu, usutunnistuse või veendumuste, puuete, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel“. Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut määratleb interseksionaalsust kui analüütilist tööriista, millega uurida ja mõista seda, kuidas sugu on põimunud teiste isikuomaduste/identiteetidega ja kuidas see põimumine mõjutab diskrimineerimise ainulaadseid kogemusi, ning sellele reageerida. See määratlus on asjakohane kõikide diskrimineerimise vormide puhul.

⁷ Nende hulka kuuluvad teatis [„Võrdõiguslik liit: soolise võrdõiguslikkuse strateegia 2020–2025“](#) (COM(2020) 152 final) ning romasid ja LGBTI+-kogukonda käsitlevad sihtotstarbelised võrdse kohtlemise lähenemisviisid, mis võetakse vastu selle aasta sügisel. Lisaks on 2020. aastal kavas vastu võtta ELi integratsiooni ja kaasamise tegevuskava ning 2021. aastal uus puuetega inimeste õiguste strateegia ning võidelda antisemitismi vastu.

2. Individuaalne rassism – inimestele ja ühiskonnale tekitatava kahju kõrvaldamine

Allikas: [Euroopa Liidu vähemuste ja diskrimineerimise teine uuring – peamised tulemused](#), FRA (2017a)

Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet (FRA) on korraldanud mitmesuguseid uuringuid, mis näitavad, et ELis **esineb diskrimineerimist väga laialdaselt**⁸. Uuringutes vaadeldi ka seda, millistes eluvaldkondades esineb rassilist diskrimineerimist kõige rohkem.

Diskrimineerimine tööturul on murettekitav ning seda esineb nii töö otsimisel kui ka töökohal – 22 % vastanutest tundsid, et neid diskrimineeritakse nende etnilise päritolu või sisserändaja tausta tõttu.

Korteri või maja üürimisel või ostmisel oli diskrimineerimise ajendiks nimi (44 %), nahavärvus või füüsiline välimus (40 %) ja kodakondsus (22 %). Seoses **juurdepääsuga kaupadele ja teenustele** (avalik haldus, ühistransport, kauplused, restoranid jne) diskrimineeriti kõige rohkem romasid (28 %) ja Põhja-Aafrika päritolu inimesi (27 %). Rassiline diskrimineerimine oli **tervishoius** vähem levinud (viimasel aastal 3 %), kuigi rühmade vahel esines suuri erinevusi: kõige laialdasemalt diskrimineeriti romasid (8 %), kelle oodatav eluiga on samuti madalam kui elanikkonnal üldiselt.

Uringuandmed näitavad ka seda, et rassilised tunnused mõjutavad tõenäosust, et **politsei peab** inimese **kinni**. 14 % küsitletutest vastasid, et politsei on nad viimase aasta jooksul kinni pidanud, ning neist 40 % arvas, et viimane kinnipidamine oli tingitud nende etnilisest päritolust või sisserändaja taustast.

Kokku väitis 3 % vastanutest, et nad kogesid viimasel aastal **rassistlikku vägivalda**, ning veel 24 % koges sel perioodil **rassistlikku ahistamist**⁹. Peaaegu pooled (47 %) juudi päritolu vastajatest kartsid, et nad langevad antisemitliku verbaalse solvamise või ahistamise ohvriks, ning üle kolmandiku (40 %) kartsid, et neid rünnatakse füüsiliselt avalikes kohtades¹⁰. **Vihkamisest ajendatud vägivallast ja ahistamisest** aga sageli ei teatata. FRA uuringust Aafrika päritolu inimeste kohta selgub, et peaaegu kaks kolmandikku (64 %) rassistliku vägivalla ohvritest ei teatanud politseile või muule organisatsioonile või teenistusele kõige värskemast juhtumist, millega nad kokku puutusid¹¹.

⁸ Joonisel esitatud andmed on pärit järgmistest FRA uuringutest: [Euroopa Liidu vähemuste ja diskrimineerimise teine uuring – peamised tulemused](#) (2017); [Euroopa Liidu vähemuste ja diskrimineerimise teine uuring. Moslemid – valitud tulemused](#) (2017); [Juutide kogemuste ja antisemitismi tajumise uuring - ELis juutide vastu suunatud diskrimineerimise ja vaenukuritegude teine uuring](#) (2018); [Euroopa Liidu vähemuste ja diskrimineerimise teine uuring. Romad – valitud tulemused](#) (2016); [Mustanahalisenä ELis](#) (2018)

⁹ FRA: [Euroopa Liidu vähemuste ja diskrimineerimise teine uuring – peamised tulemused](#) (2017)

¹⁰ FRA: [Juutide kogemuste ja antisemitismi tajumise uuring – ELis juutide vastu suunatud diskrimineerimise ja vaenukuritegude teine uuring](#) (2018).

¹¹ FRA: [Mustanahalisenä ELis](#) (2018)

2.1. Rassismi ja rassilise diskrimineerimise vastu võitlemine õigusaktide abil: läbivaatamine ja meetmed

Praegu põhineb diskrimineerimise, rassismi, ksenofoobia ja muud liiki sallimatuse vastu võitlemine Euroopa tasandil kehtestatud ELi õigusraamistikul. See põhineb mitmel aluslepingute¹² sätel ning mittediskrimineerimise ja võrdõiguslikkuse üldpõhimõtetel, mida on kinnitatud ka ELi põhiõiguste hartas¹³.

Kuigi rassismi vastu võitlemiseks on vaja sihikindlalt tegutseda paljudes valdkondades, on seadusega pakutav kaitse kriitilise tähtsusega. Diskrimineerimisvastase kaitse tervikliku süsteemi toimimiseks on vaja eelkõige kehtestada tõhus õigusraamistiku rakendamise kontroll, et tagada üksikisiku õiguste ja kohustuste tegelik järgimine. Ühtlasi tuleb hoolitseda selle eest, et kaitses ei oleks lünki. Hiljutised rassilisi pingeid suurendavad sündmused on pannud kahtlema rassilise või etnilise diskrimineerimise vastase õiguskaitse tõhusa rakendamises. Sellega seoses tuntakse muret ka õiguskaitseasutuste ja vähemuste vaheliste suhete üle (vt punkt 2.2).

Komisjon **hindab põhjalikult** kehtivat õigusraamistikku, et välja selgitada, kuidas seda paremini rakendada, kas see on endiselt eesmärgipärane ja kas esineb kõrvaldamist vajavaid lünki. Hindamisel tuginetakse ELi õigusaktide ülevõtmise ja rakendamise pidevale järelevalvele, eelkõige korrapärasele dialoogile liikmesriikidega ja tulevasele aruandele rassilise võrdõiguslikkuse direktiivi rakendamise kohta. Samuti on oluline tagasiside sidusrühmadelt, eelkõige nendelt, kes esindavad rassismi ja rassilise diskrimineerimise all kannatavaid isikuid, et teha kindlaks, mida on ELi tegevuse ulatuse ja mõju maksimeerimiseks vaja muuta.

Rassilise võrdõiguslikkuse direktiiv ja võrdõiguslikkust edendavad asutused

Rassilise võrdõiguslikkuse direktiiv¹⁴ on rassil või etnilisel päritolul põhineva diskrimineerimise vastast õiguskaitset kujundanud üle kahe aastakümne. Sellega keelatakse otsene ja kaudne diskrimineerimine rassilise või etnilise päritolu alusel järgmistes valdkondades: töö saamine ja kutsealale pääsemine, haridus, sotsiaalkaitse, sealhulgas tervishoid, sotsiaalsed soodustused ning avalikkusele pakutavate kaupade ja teenuste, sealhulgas eluaseme kättesaadavus. Komisjon on viimastel aastatel tõhustanud **direktiivi rakendamise järelevalvet**. Erilist tähelepanu on pööratud roma laste diskrimineerimisele hariduses. Komisjon esitab 2021. aastal **aruande direktiivi kohaldamise kohta¹⁵ ja teeb 2022. aastaks võimalike õigusaktide ettepanekuid**. Aruandes hinnatakse, milliseid järeltuleks teha direktiivi rakendamise põhjal, ja tehakse kindlaks võimalikud puudused. Üks valdkond, mida tuleb analüüsida konkreetselt uute õigusaktide vastuvõtmise seisukohast, on **õiguskaitse¹⁶**. Aruande alusel võib ka kavandada jätkuval meetmeid, mille eesmärk on käsitada esmatähtsana **rikkumismenetlusi**, millel on suur mõju.

Direktiivi kohaselt peavad kõik liikmesriigid määrama asutuse, kes osutab diskrimineerimise ohvritele sõltumatut abi, edendab võrdõiguslikkust, viib läbi sõltumatu uuringuid ning annab välja sõltumatu aruandeid ja soovitusi. Need **võrdõiguslikkust edendavad asutused**

¹² Euroopa Liidu lepingu artiklid 2 ja 10, ELi toimimise lepingu artikkel 19 ja artikli 67 lõige 3.

¹³ Eriti artiklid 20 ja 21.

¹⁴ Nõukogu direktiiv 2000/43/EÜ.

¹⁵ See aruanne esitatakse koos aruandega, mis käsitleb nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiivi 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel.

¹⁶ Vt jaotis 2.2 „Võitlus õiguskaitseasutuste poolse diskrimineerimise vastu“.

on olulised selleks, et diskrimineerimise all kannatavad üksikisikud ja rühmad saaksid oma õigusi täiel määral kasutada: need asutused peaksid suutma tõhusalt täita neile ELi õigusaktidega ette nähtud ülesandeid. ELi õigus jätab siiski liikmesriikidele võrdõiguslikkust edendavate asutuste volituste ja toimimispõhimõtete kindlaksmääramisel kaalutusõiguse. See toob aga kaasa suured erinevused riiklike võrdõiguslikkust edendavate asutuste vahel, mida komisjon püüdis vähendada oma 2018. aasta soovitusel võrdõiguslikkust edendavate asutuste suhtes kohaldatavate nõuete kohta¹⁷. **Võrdõiguslikkust edendavate asutuste roll ja sõltumatus** ning võimalik vajadus **nende asutuste rolli tugevdavate uute õigusaktide järele** on oluline teema 2021. aasta aruandes.

Samuti julgustab komisjon liikmesriike võimaldama riiklikul tasandil **strateegilise kohtuvaidluse**¹⁸ kasutamist kooskõlas komisjoni soovitusel võrdõiguslikkust edendavate asutuste suhtes kohaldatavate nõuete kohta ja oma riiklike menetluseeskirjadega. Strateegiline kohtuvaidlus on keskse tähtsusega üldsuse teadlikkuse suurendamisel ning inimõiguste selgitamisel ja kaitsmisel.

Praegu kohaldatakse ELi diskrimineerimisvastaseid õigusakte muudes kui tööhõive, kutse- ja ametiõppe valdkondades ainult soo ja rassilise või etnilise päritolu alusel diskrimineerimise suhtes¹⁹. Puudub kõiki diskrimineerimise aluseid hõlmav horisontaalne lähenemisviis. Selleks et kaotada lüngad kaitses igas vormis diskrimineerimise eest, innustab komisjon nõukogu jõudma üksmeelele, et võtta vastu komisjoni **2008. aasta ettepanek, millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõtet sõltumata isikute usutunnistusest või veendumustest, puudest, vanusest või seksuaalsest sättumusest**²⁰.

Raamotsus rassismi ja ksenofoobia vastu võitlemise kohta ning muud õiguslikud vahendid rassismi vastu võitlemiseks

Raamotsuse (rassismi ja ksenofoobia vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse vahenditega)²¹ eesmärk on tagada, et tõsiste rassismi- ja ksenofoobiaüldingute eest mõistetavad kriminaalkaristused oleksid tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad. Selle vahendi tõhus rakendamine on väga oluline tagamaks, et vaenukõnele ja vaenukuritegudele reageeritakse tõhusate kriminaalmeetmetega ning et kuriteoohvri staatust tunnustatakse ja talle pakutakse tõhusaid õiguskaitsevahendeid. Raamotsust täiendab **kuriteoohvrite õiguste direktiiv**,²² mille eesmärk on muu hulgas tagada vaenukuritegude ja vaenukõne ohvrite võimalus õiglus jalule seada, nende kaitse ja toetus.

¹⁷ Komisjoni 22. juuni 2018. aasta soovitus (EL) 2018/951 võrdõiguslikkust edendavate asutuste suhtes kohaldatavate nõuete kohta.

¹⁸ Strateegilisi kohtuvaidlusi kasutatakse sobivate kohtuasjade (nn katsekohtuasjad) valimiseks, et pöörduda kohtusse konkreetse tulemuse saavutamiseks. Sellist kohtumenetlust kasutatakse eesmärgiga saavutada laiem positiivne mõju seadustele ja poliitika kujundamisele ning luua pretsedent sarnaste juhtumite lahendamiseks.

¹⁹ Nõukogu 29. juuni 2000. aasta direktiiv 2000/43/EÜ, millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõtte sõltumata isikute rassilisest või etnilisest päritolust; nõukogu 13. detsembri 2004. aasta direktiiv 2004/113/EÜ meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta seoses kaupade ja teenuste kättesaadavuse ja pakkumisega.

²⁰ COM(2008) 426 final.

²¹ Nõukogu 28. novembri 2008. aasta raamotsus 2008/913/JSK rassismi ja ksenofoobia vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse vahenditega. Selleks peavad liikmesriigid rassilise kuuluvuse, nahavärvi, usutunnistuse, sünnipära või rahvusliku või etnilise päritolu alusel avaliku (sh internetis) vägivallale või vihkamisele õhutamise kriminaliseerima.

²² Direktiivis 2012/29/EL nõutakse, et liikmesriigid tagaksid kuriteoohvrite õiglase ja mittediskrimineeriva kohtlemise ja pööraksid erilist tähelepanu eelarvamuskuriteo või diskrimineerimise ajendil toime pandud kuriteo ohvritele. Vt 2017. aasta dokument kuriteoohvrite toetamise peamiste põhimõtete kohta, mis käsitleb

Komisjon on alates 2014. aastast²³ jälginud raamotsuse ülevõtmist ELi liikmesriikide õigussüsteemidesse. Tõsist muret tekitab see, mil määral kriminaliseeritakse riiklikes kriminaalkodeksites vaenukõne ja vaenukuriteod korrektset. Esmajärjekorras teeb komisjon ulatuslikke jõupingutusi selleks, et tagada raamotsuse **täielik ja nõuetekohane ülevõtmine ja rakendamine** kogu ELis, eelkõige juhul, kui vaenukõne määratlus või vaenukuritegude kriminaliseerimine ei ole nõuetekohaselt siseriiklikku õigusesse üle võetud, ning algatab vajaduse korral rikkumismenetluse.

Rassism levib ka internetis. Raamotsusega nõutakse liikmesriikidelt, et nad kriminaliseeriks avaliku (sh internetis toimuva) vägivaldse või vihkamisele õhutamise nahavärv, usutunnistuse, sünnipära, rahvuse või rassilise või etnilise päritolu alusel. Kuid **internetis esineb üha sagedamini ebaseaduslikku vaenule õhutamist** ja rassistlikud vaenukõned on levinud nähtus²⁴. Neli aastat tagasi võttis komisjon vastu internetis leviva ebaseadusliku vaenukõne vastase võitluse ELi tegevusjuhendi ja IT-platvormid võtsid vabatahtlikult kohustuse vaenukõne läbi vaadata ja vajaduse korral eemaldada²⁵. Kuigi tegevusjuhendi viienda hindamise tulemused näitavad, et internetis leviva vaenukõne kõrvaldamisel²⁶ on tehtud märkimisväärsed edusamme, peavad platvormid siiski parandama läbipaistvust ja kasutajatele antavat tagasisidet. Komisjon jätkab koostööd IT-ettevõtetega ja laiendab neid jõupingutusi muudele sotsiaalmeedia platvormidele, sealhulgas neile, mida peamiselt kasutavad lapsed ja noorukid, ning praktiliste meetmete edendamist, et võidelda internetis leviva vaenukõne vastu ja edendada mitmekesisuse aktsepteerimist.

Järgmine samm on **digiteenuste õigusakt**, mille eesmärk on suurendada ja ühtlustada veebiplatvormide ja teabeteenuste pakujate kohustusi ning tugevdada järelevalvet platvormide sisupoliitika üle ELis²⁷. Kaalumisel on valikuvariant kehtestada kohustus võtta kasutusele teavitamise ja meetmete mehhanism ning aruandlus- ja läbipaistvuskohustused, mille kohaselt peavad platvormid andma teavet selle kohta, kuidas nad reageerivad ebaseaduslikule sisule, sealhulgas vaenukõnele. See edendaks mitte ainult veebisisu modereerimise põhimõtteid, mis kaitsevad sõnavabadust internetis, vaid annaks ka aluse internetis levivate rassistlike vaenukõnede ulatuse ja liikide kohta andmete kogumiseks, aidates kodanikuühiskonnal ja poliitikakujundajatel välja töötada poliitikastrateegiaid, mis aitavad rassismile tõhusalt reageerida.

Komisjon teeb ELi internetifoorumi raames koostööd liikmesriikide ja internetiettevõtetega, et koostada keelatud vägivaldsete äärmuslike sümbolite ja rühmituste loetelu, mida võib

seoseid kuriteohvrite õiguste direktiivi ja vaenukuritegude eest pakutava kaitse vahel, http://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?doc_id=48874

²³ Komisjon sai 1. detsembril 2014 volitused teha järelevalvet raamotsuste, sealhulgas käesoleva õigusakti ülevõtmise üle liikmesriikides. Vt ka komisjoni 2014. aasta aruanne Euroopa Parlamendile ja nõukogule raamotsuse 2008/913/JSK (teatud rassismi ja ksenofoobia vormide ja ilmingute vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse vahenditega) rakendamise kohta (COM (2014) 27 final).

²⁴ 2016. aastal korraldatud Eurobaromeetri uuring näitas, et peaaegu pooled veebiaruuteludes osalevatest inimestest kõhklesid osalemast viha ja ähvarduste kartuse tõttu: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/media-pluralism-and-democracy-special-eurobarometer-452>

²⁵ Komisjon võttis tegevusjuhendi alusel saadud kogemusi arvesse 1. märtsi 2018. aasta soovitusel meetmete kohta, millega tulemuslikult võidelda ebaseadusliku veebisisu vastu (C (2018) 1177).

²⁶ Vastavalt viimasele järelevalvearuandele, mille komisjon avaldas 2020. aasta juunis, hindavad IT-ettevõtjad märgistatud sisust 24 tunni jooksul 90 % ja eemaldavad ebaseaduslikuks peetavast vaenukõnest 71 %. Täpsem teave, sealhulgas teatatud vaenujuhtumite põhjused, on kättesaadav aadressil: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/codeofconduct_2020_factsheet_12.pdf

²⁷ Teatis „Euroopa digiturevikujundamine“ (COM(2020) 67)

kasutada vabatahtlikkuse alusel veebisisu modereerimisel. Seda tutvustatakse ELi internetifoorumi ministrite taseme kohtumisel 2020. aasta detsembris.

Audiovisuaalmeedia teenuste direktiivis²⁸ on sätestatud nõuded, mis kaitsevad audiovisuaalmeedia teenuste ja videojagamisplatvormide kasutajaid vägivallale või vihkamisele õhutamise ning diskrimineerivate audiovisuaalsete äriteadete eest. Samuti kehtestatakse selles videojagamisplatvormidele kohustus võtta asjakohaseid meetmeid, et kaitsta kasutajaid rassistliku ja ksenofoobse sisu eest.

Tuleks rõhutada, et kõikide sõnavabadust piiravate meetmete puhul tuleb asjakohastel juhtudel järgida põhiõiguste harta artiklites 11 ja 52 sätestatud nõudeid ning liikmesriikide põhiseaduslikke tavasid.

Komisjon teeb järgmist:

- esitab 2021. aastal aruande rassilise võrdõiguslikkuse direktiivi rakendamise kohta;
- esitab 2022. aastaks kõik vajalike õigusaktide ettepanekud puuduste kõrvaldamiseks, sealhulgas võrdõiguslikkust edendavate asutuste rolli ja sõltumatuse tugevdamiseks;
- tagab rassismi ja ksenofoobiat käsitleva raamotsuse täieliku ja nõuetekohase ülevõtmise ja rakendamise kogu ELis, sealhulgas rikkumismenetluste kaudu.

Komisjon kutsub liikmesriike üles:

- tagama ELi õiguse täieliku ülevõtmise ja nõuetekohase kohaldamise liikmesriikides;
- jõudma kiiresti kokkuleppele komisjoni 2008. aasta ettepaneku suhtes, millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõtet sõltumata isikute usutunnistusest või veendumustest, puudest, vanusest või seksuaalsest sättumusest.

2.2. Muud võimalused kui ELi õigusaktid – teeme rohkem, et võidelda rassismi vastu igapäevaelus

Võitlus õiguskaitseasutuste poolse diskrimineerimise vastu

Tõhus politseitöö ja põhiõiguste austamine täiendavad teineteist. Õiguskaitseasutustel on seaduste järgimise ja turvalisuse tagamisel oluline roll. Rassismi vastu võitlemiseks on oluline mitmekesisust arvesse võtta ja tagada õiglane õiguskaitse. Diskrimineerimist käsitlevaid aruandeid on esitatud juba ammu: FRA on lisanud oma uuringutesse ka ebaseadusliku profileerimise ja politsei tegevuse²⁹. Selline diskrimineerimine võib kahjustada usaldust ametiasutuste vastu ja viia muude negatiivsete tulemusteni, nagu kuritegudest teatamata jätmine ja vastuseis avalikule võimule.

ELi ametid, nagu Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet (FRA) ja Euroopa Liidu Õiguskaitsekoolituse Amet (CEPOL), on juba eraldanud märkimisväärseid vahendeid,³⁰ et suurendada liikmesriikide suutlikkust tagada põhiõiguste ja põhimõtete järgimine riiklike

²⁸ 14. novembri 2018. aasta direktiiv (EL) 2018/1808, millega muudetakse direktiivi 2010/13/EL audiovisuaalmeedia teenuste osutamist käsitlevate liikmesriikide teatavate õigus- ja haldusnormide koordineerimise kohta (audiovisuaalmeedia teenuste direktiiv). Direktiiviga julgustatakse kasutama kaas- ja enesereguleerimist liikmesriikide õigussüsteemides lubatud ulatuses.

²⁹ Euroopa Liidu vähemuste ja diskrimineerimise teine uuring – peamised tulemused (2017)

³⁰ Vt näiteks ülevaade vaenukuritegude alaste koolitusprogrammide toetamise vahenditest ja algatustest ELi liikmesriikides: http://ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc_id=43147

osalejate poolt, eelkõige mittediskrimineerimise valdkonnas. Selle eesmärgi saavutamisele on kaasa aidanud ka rahvusvahelised organisatsioonid³¹.

Õiguskaitseametnikud kasutavad profileerimist üldiselt ja õiguspäraselt kuritegude ennetamiseks, uurimiseks ja nende eest vastutusele võtmiseks. Profileerimine, **mille tulemuseks on diskrimineerimine**³² isikuandmete eriliikide, näiteks rassilist või etnilist päritolu paljastavate andmete alusel, on siiski ebaseaduslik³³. Euroopa Nõukogu rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise Euroopa komisjon (ECRI) hoiatas 2020. aasta juulis konkreetselt rassilise profileerimise eest³⁴.

Rassismi, ksenofoobia ja muus vormis sallimatusega võitlemise kõrgetasemelise töörühma kaudu toetab komisjon liikmesriike diskrimineeriva suhtumise ennetamisel õiguskaitseasutustes, arendades vaenukuritegude uurimiseks ja nende eest vastutusele võtmiseks vajalikke oskusi ning tagades ohvrite õiglase ja sobiliku kohtlemise³⁵. See hõlmab peamiste lünkade ja vajaduste kaardistamist ELi liikmesriikides ning koolitusmeetmeid vaenukuritegude avastamiseks ja nende eest vastutusele võtmiseks. FRA d kutsutakse üles koguma ja levitama häid tavaid, mis edendavad **õiglast politseitegevust**, tuginedes olemasolevale koolitusjuhendile³⁶ ja tegevusjuhendile ebaseadusliku profileerimise ennetamise kohta³⁷. Samuti peaks amet jätkuvalt koguma ja avaldama andmeid, mis käsitlevad politsei suhtumist vähemustesse. CEPOL peaks täiustama inimõigusi, eetikat ja rassismi käsitlevate terviklike koolituspakettide väljatöötamist ning suurendama keskastme ja kõrgemate politseiametnike ning õiguskaitseasutuste esindajate teadlikkust õiglasest ja kaasavast politseitegevusest³⁸.

Rassistliku motiiviga toime pandud vaenukuritegudest **teatamata jätmine**³⁹ takistab tõsiselt õiguskaitset ja poliitika kujundamist. Hiljutises ohvrite õigusi käsitlevas ELi strateegias⁴⁰ tunnistatakse, et ebasoodsas olukorras või haavatavasse elanikkonnarühma või vähemusse kuuluvatel kuriteoohvritel võib puududa piisav usaldus ametiasutuste vastu, mistõttu ei anna nad kuritegudest teada. Üks strateegia viiest põhiprioriteedist on luua ohvritele kuritegudest

³¹ Euroopa Nõukogu, OSCE demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo.

³² Profileerimine tähendab inimeste liigitamist vastavalt nende (tajutavatele) isikutunnustele, mille hulka võivad kuuluda rassiline või etniline päritolu, nahavärvus, usutunnistus või rahvus. Kuigi politseiametnikud võivad selliseid tunnuseid isiku peatamisel arvesse võtta, ei saa nad kasutada ühtegi neist tunnustest isiku peatamise ainsa või peamise kriteeriumina. Profileerimine, mis põhineb üksnes või peamiselt ühel või mitmel kaitstaval tunnusel, kujutab endast otsest diskrimineerimist ning rikub seega üksikisiku õigusi ja vabadusi ning on ebaseaduslik ([Ebaseadusliku profileerimise ennetamine praegu ja tulevikus: tegevusjuh](#), FRA (2018)).

³³ 27. aprilli 2016. aasta direktiivi (EL) 2016/680, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset seoses pädevates asutustes isikuandmete töötlemisega süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise või kriminaalkaristuste täitmisele pööramise eesmärgil, artikli 11 lõige 3.

³⁴ Vt <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/-/ecri-warns-against-racial-profiling-in-policing-and-calls-for-a-systemic-response-to-address-racism-in-all-areas>

³⁵ Eelkõige uue töösuuna raames, mille töötas välja vaenukuritegude alast koolitust ja liikmesriikide õiguskaitseasutuste suutlikkuse suurendamist käsitlev komisjoni töörühm.

³⁶ [Põhiõigustel põhinev politseikoolitus – käsiraamat politseikoolitajatele](#), FRA (2013).

³⁷ [Ebaseadusliku profileerimise ennetamine praegu ja tulevikus: tegevusjuh](#), FRA (2018).

³⁸ Näiteks Euroopa politseijuhtide kongress. CEPOL võiks korraldada ka keskastme politseiametnike ja tulevaste juhtide suveakadeemia.

³⁹ [Euroopa Liidu vähemuste ja diskrimineerimise teise uuringu \(2017\) peamiste tulemuste](#) kohaselt teatas uuringule eelnenud viie aasta jooksul toimunud vaenust ajendatud füüsilise vägivalla juhtumist politseile või muule organisatsioonile või teenistusele 28 % sellise juhtumi läbi elanud vastanutest. FRA uuringutes märgitud teatamata jätmise põhjuste hulgas on tunne, et teatamine ei muuda midagi (34 %) ning usalduse puudumine politsei vastu või hirm politsei ees (28 %). [Mustanahalisena ELis](#), FRA (2018)

⁴⁰ COM(2020) 258 final.

teatamiseks turvaline keskkond. Õiguskaitseasutuste personali mitmekesisus ja kaasav politseitegevus võivad suurendada usaldust õiguskaitseasutuste vastu ja seega parandada kuritegudest teatamist. ECRI soovitas liikmesriikidel tungivalt töötada välja värbamismenetlused, millega tagatakse elanikkonna mitmekesisust kajastav politsei koosseis, ning politsei ja vähemusrühmadesse kuuluvate inimeste vahelise dialoogi raamistikud. Usaldus ja kindlustunne on väga olulised, et tõhustada kõigi koostööd ja seega ka õiguskaitse tõhusust. Olemasolev töörihm, mis käsitleb vaenukuritegude registreerimist, andmete kogumist ja vaenukuritegudest teatama julgustamist, **töötab välja peamised juhtpõhimõtted** selle kohta, kuidas julgustada ohvraid vaenukuritegudest teatama, ning FRA esitab 2021. aastal **aruande vaenukuritegudest teatamise julgustamise kohta**.

Ohutus ja julgeolek

Mõned liikmesriigid on võtnud meetmeid rassistlike rühmituste ja nende sümbolite keelustamiseks, sageli vaenukuritegusid, vaenukõnet või terrorismi käsitlevate õigusaktide alusel, või on kehtestanud kriminaalkaristused inimsusevastaste kuritegude ja/või natsistlike ja fašistlike perioodide eitamise ning terrorirühmituste propaganda eest. Komisjon teeb liikmesriikidega koostööd, et saavutada parem ühine arusaam sellest, kuidas vägivaldsete äärmusrühmitustega tegeleda. See hõlmab vägivaldse ekstremismi suhtes võetud **riiklike meetmete kaardistamist**, mille tulemused esitatakse asjaomastele nõukogu töörihmadele 2020. aasta novembris. Koostöö liikmesriikidega jätkub, et teha kindlaks vägivaldse ekstremismi vastases võitluses esinevad lüngad ning kasutusel olevad parimad tavad ja soovitused; teave nende kohta on kavas esitada 2021. aasta alguses.

Inimeste kogunemiskohtades tuleb tagada parem kaitse. Kuigi see on peamiselt liikmesriikide pädevuses, on komisjon suurendanud oma jõupingutusi 2017. aasta tegevuskava raames, et toetada avaliku ruumi kaitset⁴¹. Viimastel aastatel on nii Euroopas kui ka mujal maailmas korraldatud terrorirünnakuid pühakodades ning selle ajendiks on sageli rassivaen⁴². **Julgeolekuliidu strateegias**⁴³ selgitati, kuidas komisjon teeb koostööd nii erasektori kui ka piirkondlike ja kohalike ametiasutustega, et vähendada avalikus ruumis olevatele inimestele avalduvaid ohtusid.

Uute tehnoloogiatega seotud riskid

Digipööret ja uusi tehnoloogiaid saab tänu nende pakutavatele paljudele võimalustele kasutada rassismivastase võitluse tugevdamiseks. Kuid need võivad kaasa tuua ka uusi probleeme seoses rassilise võrdõiguslikkuse, mittediskrimineerimise ja võrdsete võimalustega üldisemalt, kui puudub piisav kontroll. Komisjoni valges raamatus tehisintellekti kohta⁴⁴ on kirjeldatud, kuidas kiiresti areneva tehnoloogia teatavate kasutusviisidega võivad kaasnedä mitmed riskid. Algoritmide kasutamine võib hoida alles või isegi stimuleerida rassilist kallutatust, kui algoritmide treenimiseks vajalikud andmed ei kajasta ELi ühiskonna mitmekesisust.

Näiteks on uuringud näidanud, et tehisintellektil põhinevate näotuvastusalgoritmide väärklassifitseerimise määr võib olla kõrge, kui neid kasutatakse mõnes demograafilises

⁴¹ COM(2017) 612 final. Komisjon pakub platvormi heade tavade vahetamiseks ELi avaliku ruumi kaitse foorumil ja rahastust avaliku ruumi kaitseks.

⁴² Näiteks rünnakud mošeedes Uus-Meremaa linnas Christchurchis 2019. aasta märtsis, rünnakud kirikutes Sri Lankal 2019. aasta aprillis või sünagoogis toimunud tulistamine Saksamaal Halles 2019. aasta oktoobris.

⁴³ COM(2020) 605 final.

⁴⁴ Euroopa Komisjoni valge raamat „Tehisintellekt: Euroopa käsitus tiptasemel ja usaldusväärsest tehnoloogiast“ (COM(2020) 65 final).

rühmas, nagu naised või rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimesed⁴⁵. See võib viia kallutatud tulemusteni ja lõppkokkuvõttes diskrimineerimiseni⁴⁶. Komisjon ja amet EU-LISA töötavad välja näotuvastustehnoloogiaid, mida saaks kasutada ELi enda suurtes IT-süsteemides piirihalduse ja julgeoleku valdkonnas⁴⁷.

ELi andmekaitse-eeskirjad juba sisaldavad mitmeid kaitsemeetmeid seoses biomeetriliste andmete töötlemisega konkreetse füüsilise isiku tuvastamise eesmärgil. Tulevases **tehisintellekti horisontaalse õigusraamistiku ettepanekus** käsitletakse konkreetselt tehisintellekti süsteemides tekkivat kallutatuse ja diskrimineerimise ohtu. Eeldatavasti pakutakse kallutatuse avastamiseks ja korrigeerimiseks välja konkreetsed nõuded koolitustel kasutatavate andmekogumite kvaliteedile ning kallutatuse avastamise ja kõrvaldamise katsemenetlustele, et negatiivset diskrimineerivat mõju varakult ära hoida ning tagada pidev järelevalve ja seire kehtivate võrdõiguslikkust käsitlevate õigusaktide järgimise üle kogu tehisintellekti toimimistsükli jooksul. Biomeetrist kaugtuvastust ja muud sekkuvat seiretehnoloogiat võib käsitada kõrge riskiga tehisintellekti rakendustena, mis peavad vastama erinõuetele ja läbima eelneva vastavushindamise.

Tööhõive, haridus, tervishoid ja eluase

Hoolimata diskrimineerimisvastasest täiustatud õigusraamistikust, esineb tööturule, haridusele, tervishoiule ja eluasemele juurdepääsul endiselt ebavõrdsust ning õigusloomet tuleb seepärast toetada poliitiliste meetmetega. Kui õiguskaitsest ei piisa, võitleb komisjon rassismi vastu ka poliitikastrateegiate ja rahastamisprogrammide abil.

Euroopa sotsiaalõiguste samba eesmärk on muuta kõigi igapäevaelu õiglasemaks, olenemata sellest, kas inimene õpib, töötab, otsib tööd või on pensionil, elab linnas või maapiirkonnas ja samuti sõltumata tema isikutunnustest, sealhulgas rassilisest või etnilisest päritolust. Euroopa sotsiaalõiguste samba tegevuskava, mille komisjon esitab 2021. aastal, toetab veelgi võrdsust tööturul, sealhulgas rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimeste puhul⁴⁸. Ühtlasi teeb komisjon 2021. aastal ettepaneku võtta kasutusele **lastegarantii**, mille eesmärk on tagada kõigi abi vajavate laste parem sotsiaalne kaasatus ja nende juurdepääs põhiteenustele.

Jõuka ja sotsiaalse Euroopa saavutamine sõltub meist kõigist. COVID-19 kriis on siiski toonud esile ebavõrdsuse või seda isegi süvendanud. Kasutades täiel määral ära taasterahastu „**Next Generation EU**“ ja struktuurireformide **tehnilise toetuse vahendi** pakutavaid võimalusi, teeb komisjon liikmesriikidega koostööd tagamaks, et toetades valdkondi, nagu tööturg, haridus ja koolitus, sotsiaalkaitse, tervishoid ja eluase, edendatakse võrdõiguslikkust.

Programmitöö perioodil 2021–2027 toetatakse ELi vahenditega liikmesriikide jõupingutusi edendada sotsiaalset kaasatust,⁴⁹ tagades kõigile võrdsed võimalused ja võideldes

⁴⁵ Vt „[Gender Shades: Intersectional Accuracy Disparities in Commercial Gender Classification](#)“.

⁴⁶ Vt „[Facial recognition technology: fundamental rights considerations in the context of law enforcement](#)“ (FRA).

⁴⁷ See põhineb Teadusuuringute Ühiskeskuse senisel tööil. Kõigepealt töötatakse välja ühine biomeetrilise võrdlemise süsteem riiki sisenemise ja riigist lahkumise süsteemi jaoks ning seda laiendatakse hilisemas etapis Schengeni infosüsteemile.

⁴⁸ Teatis „[Tugev sotsiaalne Euroopa õiglaste üleminekute jaoks](#)“ (COM(2020) 14 (final)).

⁴⁹ Eelkõige Euroopa Sotsiaalfond+ (ESF+) ning Euroopa Regionaalarengu Fond (ERF). Kavandatava ESF+ raames eraldavad liikmesriigid vähemalt 25 % ESF+ vahenditest meetmetele, millega edendatakse sotsiaalset kaasatust ja mis on suunatud kõige enam abi vajavatele inimestele. Kõige haavatavamate rühmade toetamise puhul kehtib üldeesmärk 4 %. Peale ESF+ erieesmärgi saab marginaliseeritud kogukondade integreerimiseks kasutada ka mitut muud ELi rahastamisvahendit.

diskrimineerimise vastu. ELi vahenditega edendatakse taristu arendamist ja tagatakse kõigile, kuid eelkõige ebasoodsas olukorras olevatele rühmadele, võrdne juurdepääs tööturule, tervishoiule ja sotsiaalhoolekandele, eluasemele ning kvaliteetsetele, segregeerimata ja kaasavatele haridus- ja koolitusteenustele.

- *Tööhõive*

Tööhõive valdkonnas on keelatud diskrimineerida soo, rassilise või etnilise päritolu, puude, vanuse, seksuaalse sättumuse ning usutunnistuse või veendumuste alusel. Sellest hoolimata on diskrimineerimine tööl või töö otsimisel laialt levinud ning see võib esineda eri vormides ja mõjutada teatavaid rühmi rohkem kui teisi⁵⁰. Aafrika päritolu inimesed näevad näiteks eriti tugevat vastuolu oma töökoha kvaliteedi ja haridustaseme vahel – selles rühmas on tööhõive määr kõrgharidusega inimeste hulgas madalam kui elanikkonnas üldiselt⁵¹. On tõendeid selle kohta, et end elulookirjelduses avalikult moslemina määratlevad tööotsijad saavad vähem kutseid töövestlustele kui võrdse kvalifikatsiooniga tööotsijad, kelle elulookirjeldus on usuliselt neutraalne⁵². Nende noorte osakaal, kes ei tööta, õpi ega osale koolitusel, on Põhja-Aafrika või Aafrika päritolu või roma kogukondades võrreldes üldelanikkonnaga palju kõrgem⁵³. COVID-19 kriisi tõttu probleemid tõenäoliselt süvenevad, sest majanduslangus tavaliselt suurendab ebavõrdsust. Sellega seoses on kehtivate õigusaktide täielik rakendamine ja nende täitmise tagamine otsustava tähtsusega. Euroopa sotsiaalõiguste samba tegevuskava aitab samuti paremini võidelda tööhõive valdkonnas esineva diskrimineerimisega.

Lisaks aitavad õiged oskused hõlpsamini tööd leida, tööl püsida ja töökohta vahetada. Selleks on vaja, et kõigil inimestel oleksid võrdsed võimalused oma oskusi täiendada, sõltumata rassilisest või etnilisest päritolust ning muudest diskrimineerimise alustest. Komisjon võttis hiljuti vastu **Euroopa oskuste tegevuskava**⁵⁴, mille nurgakiviks on sotsiaalne õiglus, ja **nõukogu soovitus kutsehariduse ja -õppe kohta**, milles kutsutakse üles kaasama kutsehariduse ja -õppe programmidesse haavatavatesse rühmadesse kuuluvaid, sealhulgas rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimesi⁵⁵. Ebasoodsas olukorras olevatest rühmadest pärit noored, näiteks rassilise või etnilise vähemuse taustaga noored ja sisserändajatest noored, seisavad tööturule sisenemisel silmitsi täiendavate takistustega. Tugevdatud **noortegarantiis** tunnistatakse seda probleemi ja soovitatakse liikmesriikidel parandada kõige haavatavamate noorteni jõudmist ning pöörata vajalikku tähelepanu diskrimineerimise kõikidele vormidele⁵⁶. **Euroopa avalike tööturuasutuste võrgustik** kaardistab lähenemisviisid, mis käsitlevad mittediskrimineerimist avalikes tööturuasutustes kogu ELis, ja edendab nende alusel vastastikust õppimist⁵⁷. Ka sotsiaalsed ettevõtted ja sotsiaalmajandus

⁵⁰ Vt FRA (2017a) ja FRA (2017b). Näiteks vastas 13 % moslemitest uuringule eelnenud 12 kuu jooksul saadud kogemuste kohta, et nad tundsid end töö otsimisel diskrimineerituna. Sarnaseid diskrimineerimiskogemusi esines töö otsimisel 16 % roma ja 15 % Põhja-Aafrika päritolu vastajatest.

⁵¹ [Mustanahalisenä ELis](#), FRA (2018)

⁵² Vt programmi „Horisont 2020“ uurimisprojekt majanduskasvu, võrdsete võimaluste, rände ja turgude kohta, GEMM, <http://gemm2020.eu/>

⁵³ Näiteks Austrias ei tööta, õpi ega osale koolitusel kuni 76 % Aafrika päritolu noortest, samas kui üldelanikkonna hulgas on see näitaja 8 % ([Mustanahalisenä ELis](#), FRA (2018)).

⁵⁴ Teatis [jätkusuutlikku konkurentsivõimet, sotsiaalset õiglust ja vastupanuvõimet toetava Euroopa oskuste tegevuskava kohta](#)

(COM (2020) 274 final).

⁵⁵ COM(2020) 275 final.

⁵⁶ Nõukogu soovitus ettepanek töösilla kohta, millega tugevdatakse noortegarantiid (COM(2020)277 final).

⁵⁷ Teatis „Noorte tööhõive toetus: töösild järgmise põlvkonna jaoks“ (COM(2020) 276 final).

laiemalt võivad olla rassilise ebavõrdsuse vastases liikumises teerajajad ning nende rolli käsitletakse **Euroopa sotsiaalmajanduse tegevuskavas**, mille komisjon esitab 2021. aastal.

- **Haridus**

Rassilise võrdõiguslikkuse direktiivi kohaselt peab kõigil lastel nende rassilisest või etnilisest taustast sõltumata olema võrdne juurdepääs haridusele. Õpetajaid tuleb koolitada töötama kõigi lastega ja nad peavad arvestama erineva taustaga õpilaste vajadustega, sealhulgas rassilise diskrimineerimisega seotud aspektidega. Koolid peaksid olema turvapaigad, kus ei esine kiusamist, rassismi ega diskrimineerimist. Lastele tuleks varakult õpetada võrdõiguslikkust, austust ja kaasatust ning neid tuleks julgustada edendama selliseid väärtusi oma eakaaslaste seas ja oma kogukondades⁵⁸.

Kuigi haridus- ja koolitussüsteemide sisu ja korralduse eest vastutavad liikmesriigid, on kaasava hariduse tugevdamine üks ELi koostöö prioriteete. Kaasav ja õiglane haridus on **Euroopa haridusruumi** üks prioriteetidest. Kaasavad ja õiglased peavad olema ka digiõpe ja -haridus vastavalt ajakohastatud **digioppe tegevuskavale**, mis esitatakse käesoleval aastal. Komisjon esitab 2021. aastal lapse õiguste tervikliku strateegia, mis hõlmab rassismi ja diskrimineerimise vastaseid meetmeid. Koolide panus rassiliste stereotüüpide ja eelarvamuste vähendamisse laste hulgas on otsustava tähtsusega.

Ka noored saavad rassismi ja diskrimineerimise vastases võitluses olulist osa mängida. Komisjon ja liikmesriigid kogusid ELi noortedialogi käigus noorte eurooplaste seisukohti, mille põhjal määrati kindlaks 11 Euroopa noortega seotud eesmärki⁵⁹. Need moodustavad visiooni Euroopast, mis võimaldab noortel oma potentsiaali täielikult realiseerida, edendada võrdõiguslikkust ja kaasavaid ühiskondi.

Programmist „Erasmus+“ rahastatakse projekte, mis aitavad kaasa rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimeste integreerimisele⁶⁰. Ka **Euroopa solidaarsuskorpus** võib edendada solidaarsustegevust, mille eesmärk on võidelda rassismi ja diskrimineerimise vastu, ning laialdast osavõttu⁶¹. Tulevaste programmide⁶² puhul tehakse jõupingutusi selleks, et suurendada sotsiaalset kaasatust ja jõuda rohkem inimesteni, kellel on teistest vähem võimalusi, vähendades selleks muu hulgas asjaolusid, mis takistavad alaesindatud rühmadel ja vähemustel programmides osalemast, ning valmistades projektide korraldajaid ja osalejaid ette nii, et nad oskaksid eri taustaga inimestega delikaatselt suhelda.

Radikaliseerumisalase teadlikkuse võrgustik⁶³ toetab õpetajate, noorsootöötajate ja kõiki vanuserühmi hõlmava laiema kogukonna jõupingutusi, et tulla toime klassiruumis vastandlike arvamustega arutelude ja häbimärgistavate sõnavõttudega.

⁵⁸ <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-10-key-topics-combating-racism-a/16808b75f7>.

⁵⁹ <https://ec.europa.eu/youth/policy/youth-strategy/youthgoals> : **need** on lisatud aastateks 2019–2027 kehtestatud ELi noortestrategieasse.

⁶⁰ Programmi „Erasmus+“ raames on alates 2014. aastast toetatud 26 000 projekti (milles on üle 708 000 osaleja), mis käsitlevad selliseid teemasid nagu võrdõiguslikkus ja mittediskrimineerimine, kultuuride- ja religioonidevaheline dialoog ning kaasamine.

⁶¹ Alates 2018. aastast on Euroopa solidaarsuskorpuse raames toetatud 2100 neid teemasid käsitlevat projekti, milles on osalenud üle 14 500 noore.

⁶² Strateegia hõlmab kõiki hariduse, koolituse, noorte ja spordi valdkondi. See võetakse kasutusele kogu tulevaste programmi „Erasmus+“ ja Euroopa solidaarsuskorpuse projektide kestuse ajal.

⁶³ Vt https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/about-ran_en

- *Tervis*

COVID-19 kriis on toonud esile⁶⁴ rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimeste tervisealase ebavõrdsuse tagajärjed⁶⁵. Rassism on traumaatiline ja võib seega mõjutada ka inimeste vaimset tervist. Uues **programmis „EL tervise heaks“** ja Euroopa vähktõvevastase võitluse kavas käsitletakse tervisealast ebavõrdsust, võttes arvesse eri rühmade konkreetseid vajadusi. Parimate tavade vahetamine tervishoiutöötajate vahel kogu ELis ning arutelud patsiendiorganisatsioonide ja kodanikuühiskonnaga aitavad tagada patsiendikeskse lähenemisviisi, mis arvestab rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimeste konkreetsete vajadustega. **ELi tervishoiupoliitika platvorm**⁶⁶ pöörab erilist tähelepanu rassilisel või etnilisel päritolul põhineva ebavõrdsuse vähendamisele ning edastab kodanikuühiskonna ettepanekud ELi ja liikmesriikide tasandi tervishoiupoliitika kujundajatele. **Komisjoni tervise edendamise, haiguste ennetamise ja mittenakkuslike haiguste ravi juhtrühmal**⁶⁷ palutakse valida välja parimad tavad rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimeste kaasamiseks terviseennetusstrateegiasse, mida suurendatakse ELi eelarvetoetuse abil. Sellele tööle võiksid kaasa aidata ka täiendavad teadusprojektid programmi **„Euroopa horisont“** raames. Sotsiaal-majanduslikke tervist mõjutavaid tegureid tuleks uurida rassilisest vaatepunktist.

- *Eluase*

Rassilist diskrimineerimist kogevatel inimestel on suurem oht sattuda elama halbadesse tingimustesse ja kannatada elukoha segregatsiooni tõttu⁶⁸. Diskrimineerimine eluasemeturul⁶⁹ suurendab segregatsiooni,⁷⁰ mis omakorda mõjutab haridus- või töövõimalusi ning avaldab lastega perede puhul olulist kahjulikku mõju laste arengule.

Sotsiaal- ja elamusektoris leviva segregatsiooni ennetamise ja/või selle vastu võitlemise meetmete⁷¹ eest vastutavad eelkõige riiklikud ja kohalikud ametiasutused⁷². **Ühtekuuluvuspoliitika fondid**⁷³ jäävad ajavahemikul 2021–2027 peamiseks vahenditeks, millega toetatakse segregeerimata eluaseme tagamise meetmeid ning mille abil antakse

⁶⁴ Vt „The COVID-19 pandemic: power and privilege, gentrification, and urban environmental justice in the global north“, Cities & Health and National Center for Immunization and Respiratory Diseases (NCIRD).

⁶⁵ FRA uuringu EU-MIDIS II kohaselt teatasid 50-aastased ja vanemad roma naised, et nende tervislik seisund on „halb“ või „väga halb“ peaaegu kaks korda rohkem kui muud päritolu naised (vastavalt 55 % ja 29 %).

⁶⁶ ELi tervishoiupoliitika platvorm (<https://webgate.ec.europa.eu/hpf/>) on interaktiivne vahend rahvatervist käsitlevate arutelude hoogustamiseks ning teadmiste ja parimate tavade jagamiseks. See toob kokku 7000 registreeritud valitsusväliste organisatsioonide rühma ja sidusrühma, kutsudes neid üles vahetama omavahel ja komisjoniga oma kogemusi, koondama oma eksperditeadmised ühisavalduste jaoks ja levitama meetmeid üldsuse hulgas.

⁶⁷ Vt https://ec.europa.eu/health/non_communicable_diseases/steeringgroup_promotionprevention_en

⁶⁸ [The Cost on Non-Europe in the area of Equality and the Fight against Racism and Xenophobia](#), Euroopa Parlamendi uuringuteenistus.

⁶⁹ Vastavalt FRA aruandele „Mustanahalised ELis“ elab peaaegu pool vastanutest ülerahvastatud eluruumides (45 %), ELi elanikkonnas üldiselt on see näitaja 17 %. Kümnendik vastanutest (12 %) elab väga halbades elamistingimustes, ülerahvastatud eluruumides, kus katus lekib, seinad või aknad mädanevad, pole vanni/dušši ja sisetualettruumi, või mis on liiga pimedad.

⁷⁰ Segregatsioon on marginaliseerunud rühma liikmete füüsiline ja sotsiaalne eraldatus marginaliseerumata rühmade liikmetest ning ebavõrdne juurdepääs üldkasutatavatele, kaasavatele ja kvaliteetsetele teenustele. Vt http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/thematic_guidance_fiche_segregation_en.pdf

⁷¹ See võib hõlmata mitmesuguseid meetmeid, nagu taristu arendamine avalike teenuste valdkonnas, tööhõive, haridus ja koolitus, tervishoiu- ja eluasememeetmed ning kogukonna mõjuvõimu suurendamine.

⁷² Marginaliseeritud ja segregeeritud kogukondi saab kindlaks teha, töötades välja vaesuskaardid Eurostati ühise statistiliste territoriaalüksuste liigituse (NUTS) kolmandal või madalamal tasandil.

⁷³ Euroopa Regionaalarengu Fond (ERF), Ühtekuuluvusfond ja Euroopa Sotsiaalfond+ (ESF+)

juurdepäas kaasavatele ja kvaliteetsetele põhiteenustele. ELi põhiõiguste harta järgimine on jätkuvalt oluline ja see välistab rahalise toetuse meetmete, mis aitavad kaasa mis tahes uue segregatsiooni tekkimisele. Komisjoni renoveerimislaine algatus suurendab sotsiaaleluasemete ja muude madalama sissetulekuga elanikkonnarühmadele mõeldud eluasemete energiatõhusust.

Komisjon teeb järgmist:

- tagab, et tehisintellekti horisontaalse õigusraamistiku ettepanekus käsitletakse konkreetselt tehisintellekti süsteemides tekkivat kallutatuse ja diskrimineerimise ohtu;
- kasutab poliitikameetmeid ja rahastamisprogramme, et võidelda rassismi ja diskrimineerimisega, mida esineb seoses töö, hariduse ja koolituse, tervishoiuteenuste, sotsiaalkaitse ja eluaseme saamisega;
- tagab, et tulevane lapse õiguste terviklik strateegia sisaldaks konkreetseid rassismi ja diskrimineerimise vastu võitlemise meetmeid.

Komisjon kutsub liikmesriike üles:

- suurendama jõupingutusi, et vältida õiguskaitseasutustes diskrimineerivat suhtumist ja suurendada vaenukuritegude vastase õiguskaitsealase töö usaldusväarsust;
- kaardistama riiklikud vägivaldsele ekstremismile reageerimise meetmed ning tegema kindlaks puudused selle vastases võitluses ja parimad tavad.

FRA peaks koguma andmeid ja levitama häid tavasid, mis edendavad õiglast politseitööd. CEPOL peaks pakkuma tõhusaid koolitusprogramme.

3. Struktuurne rassism – põhiprobleemi lahendamine

Rassism on sageli sügavalt juurdunud meie ühiskonna ajaloo, põimudes selle kultuuriliste põhjuste ja normidega. See võib ilmneda ühiskonna toimimises, võimu jaotuses ning kodanike suhtlemises riigi ja avalike teenustega. See võib olla teadvustamata ja see avaldub sageli suutmatuses võtta arvesse rassismist mõjutatud inimeste huve, isegi kui see ei pruugi olla otsene katse neid kõrvale tõrjuda. Kuna struktuurse rassismi mõju võib olla sama sügav ja kahjulik kui individuaalsel rassismil, tuleb selle olemasolu tunnistada ja sellega tuleb tegeleda ennetava poliitika abil. Valdkonnaülene perspektiiv süvendab arusaamist struktuursest rassismist ja tõhustab reageerimist.

3.1. Poliitika suundumuste muutmiseks

Stereotüüpide vastu võitlemine ja ajalooteadlikkuse suurendamine

Stereotüübid võivad olla sajandeid vanad, nad hoiavad visalt kinni hoiakutest ja neil on kaldumus iseenesest süveneda. Liiga sageli tugevdab stereotüüpe suundumus sotsiaalsete lõhede poole, mis paigutavad vähemused sotsiaalses, aga ka füüsilises mõttes enamusest erinevasse ruumi.

Eelarvamuste ja stereotüüpide vastu saab kõigepealt võidelda **rassismi ajalooliste juurte** tunnustamisega. Kolonialism, orjandus ja holokaust on meie ajaloo lahutamatu osa ja neil on tänapäeva ühiskonnale tõsised tagajärjed. Ajaloolise mälu tagamine on oluline osa kaasamise

ja mõistmise edendamisel: näiteks peaks EL selgelt tähistama rassismiga seotud olulisi mälestuspäevi, nagu **rahvusvaheline orjapidamise keelustamise päev**⁷⁴, nagu pakkus välja Euroopa Parlament⁷⁵. **Euroopa Nõukogu** haridusprogrammide⁷⁶ keskmes on ajalugu ja ajaloo õpetamine. 2020. aasta juulis võttis Euroopa Nõukogu vastu soovitus, milles kutsutakse üles lisama romade ja/või rändrahvaste ajalugu koolide õppekavadesse ja õppematerjalidesse. Osana ELi tegevusest **kultuuri ja väärtuste** valdkonnas toetatakse programmiga „Loov Euroopa“ ning kodakondsuse, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programmiga projekte, mille eesmärk on kõrvaldada tõkked ning soodustada alaesindatud ja ebasoodsas olukorras olevate rühmade sotsiaalset kaasatust ja osalemist, sealhulgas selliseid aspekte nagu vähemuste koht Euroopa ühiskonnas ja kolonialismi ajalooline pärand.

See, kuidas rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimesi **meedias** kujutatakse ja kas nad üldse on esindatud, võib tugevdada negatiivseid stereotüüpe, sest nende alaesindatus meediavaldkonna kutsealadel tugevdab seda suundumust veelgi. Tasakaalustatud demokraatlikuks aruteluks on vaja sõltumatut ja pluralistlikku meediat. Tasakaalustatud ja positiivsete narratiivide edendamine, ajakirjanike teadlikkuse ja teadmiste suurendamine ning meediapädevuse edendamine on olulised viisid kaasava ühiskonna edendamiseks. Romasid käsitlevatele seminaridele⁷⁷ tuginedes töötab komisjon välja rea seminare rassiliste ja etniliste stereotüüpide kohta, mis toovad kokku ajakirjanikud, kodanikuühiskonna organisatsioonid ja rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimeste esindajad. Lisaks töötab komisjon koos Euroopa Ajakirjanike Liiduga 2021. aasta alguseks kavandatud internetiseminaride seeria kallal, et suurendada teadlikkust moslemitest ja islamist ning edendada tasakaalustatud lugude jutustamist. Kultuuri- ja loomemajandus seisab silmitsi sarnaste probleemidega, nagu alaesindatus filmitegijate seas või stereotüübid muudes kultuuriväljundites. Samal ajal võivad need tööstusharud olla võimsad vahendid võrdõiguslikkuse, mitmekesisuse ja kaasatuse edendamiseks.

2021. aastal ja pärast seda ning tuginedes varasematest algatustest saadud kogemustele, edendab komisjon teadlikkuse suurendamist sihipärase teabevahetustegevuse kaudu. See hõlmab poliitilise, spordi-, äri- või kultuurimaailma kõrgetasemeliste võtmeisikuteni jõudmist ning laia kõlapinnaga organisatsioonide kutsumist toetust pakkuma.

Väärinfo üks eesmärke võib olla keskenduda eelkõige vähemustele ning laiendada sotsiaalseid rahutusi. COVID-19 pandeemia tõi selle kohta palju näiteid⁷⁸. **Euroopa digitaalmeedia vaatluskeskus** keskendub faktikontrollijate ja teadlaste toetamisel väärinfo vastu võitlemisel eelkõige vähemuskogukondadele suunatud väärinfole ja vandenõudele. Väärinfo kaudu levivate rassilise diskrimineerimise narratiivide piiramine on samuti meediapädevuse kampaaniate oluline osa. Neid eesmärke toetab **projekt „Meediapädevus kõigile“**⁷⁹. Seda tööd arendatakse edasi tulevases Euroopa demokraatia tegevuskavas ning meedia ja audiovisuaalvaldkonna tegevuskavas.

⁷⁴ Olulised päevad on rahvusvaheline holokausti mälestuspäev (27. jaanuar), rahvusvaheline rassilise diskrimineerimise vastane päev (21. märts), Euroopa romade holokausti mälestuspäev (2. august) ja rahvusvaheline orjapidamise keelustamise päev (2. detsember).

⁷⁵ Euroopa Parlamendi 26. märtsi 2019. aasta resolutsioon Aafrika päritolu inimeste põhiõiguste kohta Euroopas.

⁷⁶ Vt <https://www.coe.int/en/web/history-teaching>

⁷⁷ Vt https://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=30548

⁷⁸ Ühisteatis „Võitlus COVID-19 kohta levitatava väärinfoga – faktid selgeks“, JOIN(2020) 8.

⁷⁹ Ettevalmistavate meetmetega toetatakse uusi õppematerjale, et võidelda väärinfo vastu, ning töötatakse välja viisid teadlikkuse suurendamiseks meetoditest, mida pahatahtlikud osalejad tavaliselt kasutavad väärinfo loomiseks, levitamiseks ja võimendamiseks internetis.

ELi meetmed **spordi valdkonnas** tähtsustavad samuti projekte, mis võitlevad stereotüüpide vastu ning edendavad sotsiaalset kaasatust spordi kaudu, sealhulgas koostöös võtmeorganisatsioonidega, nagu Euroopa Jalgpalliliit (UEFA) ja Rahvusvaheline Jalgpalliliit (FIFA)⁸⁰. 2021.–2027. aasta programmi „Erasmus+“⁸¹ raames rohujuure tasandi spordile⁸² keskendumine muudab osalemise lihtsamaks igasuguse taustaga inimestele, sealhulgas rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimestele. Kultuurisektor alates muusikast kuni kino ja etenduskunstideni on võimas valdkond, kus edendada kaasatust ja võidelda rassismi vastu.

Õiged andmed teadlike poliitiliste valikute tegemiseks

Täpsed ja võrreldavad andmed on olulised, et poliitikakujundajad ja avalikkus saaksid hinnata diskrimineerimise ulatust ja laadi ning töötada välja poliitika ja seda kohandada, jälgida ja hinnata. See nõuab **andmete eristamist etnilise või rassilise päritolu alusel**⁸³. Võrreldes andmetega muude diskrimineerimise aluste kohta, nagu sugu, puue ja vanus, on selliseid andmeid siiski suhteliselt vähe. Takistuste hulka kuuluvad probleemid ühise meetodika loomisel, sest mõned liikmesriigid koguvad selliseid andmeid, teised aga teadlikult väldivad sellist lähenemisviisi. Selle tulemusena keskendutakse paljudes uuringutes sellele, kuidas diskrimineerimist tajutakse, või kasutatakse selliseid asendusnäitajaid nagu kodakondsus või sünniriik. Usaldusväärsete ja võrreldavate andmete kogumine Euroopa ja riiklikul tasandil on tõhusa tegevuse oluline eeltingimus.

Euroopa Liidu Põhiõiguste Ametil (FRA) on oluline roll, näiteks teeb ta komisjoniga koostööd, et toetada liikmesriikide jõupingutusi vaenukuritegusid käsitlevate andmete kogumise ja registreerimise parandamisel. Järgmise kahe aasta jooksul uurib põhiõiguste amet sisserändajate ja sisserändajate järeltulijate olukorda ning juutide diskrimineerimist ja nende vastu suunatud vaenukuritegusid. Diskrimineerimist käsitlevaid **Eurobaromeetri** uuringuid⁸⁴ korraldatakse korrapäraselt, et aja jooksul oleks võimalik jälgida hoiakute ja arusaamade muutumist.

Võrdõiguslikkust edendavad asutused saavad teha kasulikke koostööd, et uurida oma võrdõiguslikkust käsitlevate andmete kogumise süsteeme, kõrvaldada takistused, mis kahjustavad selliste süsteemide tõhusust ja/või võrdlemist ja koostalitlusvõimet, ning kaaluda, kuidas nende andmekogumist kõige paremini parandada ja koordineerida. Komisjon toetab jõupingutusi sellise koordineerimise arendamiseks.

Siiski on vaja astuda märkimisväärsem samm **võrdõiguslikkust käsitlevate andmete kogumise uue lähenemisviisi** suunas. Ühise andmekogumi suunas liikumise eeltingimus on põhiseaduslike normide, ELi andmekaitsealaste õigusaktide ja ELi põhiõiguste harta täielik järgimine. Tuleb kehtestada kaitsemeetmed tagamaks, et delikaatseid andmeid võrdõiguslikkuse kohta ei saaks seostada üksikisikuga. See tähendab isikuandmete kaitse normide täielikku järgimist, eelkõige võimaliku väärkasutuse või kuritarvitamise riski

⁸⁰ Ühisalgatuste hulka kuuluvad UEFA kampaaniad Respect, #EqualGame ja #WePlayStrong ning FIFA kampaaniad #stopracism ja #stopviolence.

⁸¹ COM(2018) 367 final.

⁸² st organiseeritud sport, millega harrastussportlased tegelevad kohalikul tasandil, ning „sport kõigile“.

⁸³ Juba 2002. aasta ÜRO rassismi, rassilise diskrimineerimise, ksenofoobia ja sellega seotud sallimatuse vastasel maailmakonverentsil ja Durban'i tegevusprogrammis kinnitati vajadust koguda rahvastikustatistikas liigendatud andmeid vastajate selgesõnalisel nõusolekul, tuginedes nende enesemääratlusele ja kooskõlas eraelu puutumatus kaitsvate inimõiguste standarditega; https://www.un.org/en/durbanreview2009/pdf/DDPA_full_text.pdf

⁸⁴ Järelmeetmed seoses [2019. aasta Eurobaromeetri uuringuga nr 493 diskrimineerimise kohta ELis](#) ja selle eelkäijatega.

leevendamiseks. Komisjon korraldab võrdõiguslikkust käsitlevate andmete teemal ümarlaua, kuhu tulevad kokku peamised sidusrühmad⁸⁵, et uurida rassilise või etnilise päritoluga seotud andmete kogumisel esinevaid takistusi ja teha kindlaks võimalused ühtsema lähenemisviisini jõudmiseks, sealhulgas valdkondadevaheliste andmete osas, mis käsitlevad näiteks religiooni või veendumusi ja sugu. Eesmärk peaks olema, et **liikmesriigid** liiguksid **rassilise või etnilise päritolu alusel eristatud andmete kogumise** suunas, võttes täielikult arvesse oma siseriiklikku konteksti, et hõlmata nii subjektiivseid kogemusi seoses diskrimineerimise ja viktimizeerimisega kui ka rassismi ja diskrimineerimise struktuurilisi aspekte. Need andmed peaksid olema põhjalikud, usaldusväärsed, korrapärased ja õigeaegsed; integreeritud ELi ja riiklikesse uuringutesse; ning nii esinduslikud kui ka võrreldavad⁸⁶.

Eurostat korraldab 2021. aastal ELi tööjõu-uuringus erimooduli, mis käsitleb rändajate olukorda tööturul ja hõlmab tööalase diskrimineerimisega seotud aspekte.

Komisjon teeb järgmist:

- võtab mitmeid meetmeid, et käsitleda rassilisi ja etnilisi stereotüüpe meedia, kodanikuühiskonna ja rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimeste esindajatega;
- võtab meetmeid, et edendada võrdõiguslikkust käsitlevate andmete kogumise ühtset lähenemisviisi, eelkõige seoses rassilise või etnilise päritolu alusel eristatud andmetega.

Komisjon kutsub liikmesriike üles:

- käsitlema aktiivselt rassilisi ja etnilisi stereotüüpe meedia, hariduse, kultuuri ja spordi kaudu;
- parandama rassilise või etnilise päritolu alusel eristatud andmete kogumist.

3.2. Raamistik tulemuste saavutamiseks: ELi vahendite täielik rakendamine

Tegevus kohalikul, piirkondlikul, riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil

- **Riiklikud tegevuskavad**

Rassismiga tuleb võidelda kõigil tasanditel ja seda tuleks käsitleda terviklikult. Riiklikud tegevuskavad on osutunud edukaks viisiks, kuidas liikmesriigid saavad tõhusalt võidelda rassismi ja rassilise diskrimineerimise vastu, kohandades samal ajal konkreetseid meetmeid vastavalt oma olukorrale. Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti hiljutise aruande kohaselt on aga ainult umbes pooltel liikmesriikidel sellised kavad juba olemas⁸⁷. Komisjon kutsub **kõiki liikmesriike üles töötama välja ja võtma vastu rassismi ja rassilise diskrimineerimise**

⁸⁵ Sealhulgas võrdõiguslikkust edendavad asutused, kodanikuühiskond, akadeemilised ringkonnad, ELi institutsioonid, ELi asutused, nagu Euroopa Andmekaitseinspektor, Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet ja muud ELi ametid, ettevõtjad, statistikaasutused, tervishoiutöötajad, rahvusvahelised organisatsioonid, liikmesriikide esindajad jne.

⁸⁶ Vt mittediskrimineerimise ja mitmekesisuse kõrgetasemelise töörühma võrdõiguslikkust käsitlevate andmete alarühma koostatud [suunised](#). Vt ka [ÜRO statistikakomisjoni „Põhimõtted ja soovitusel rahva ja eluruumide loendusteks“](#).

⁸⁷ Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti 2020. aasta aruande (juuni 2020, FRA) kohaselt algatasid 15 liikmesriiki 2019. aastal valitsuse tegevuskavad rassismi, rassilise/etnilise diskrimineerimise ja sellega seotud sallimatuse vastu võitlemiseks (Belgia, Horvaatia, Tšehhi, Soome, Prantsusmaa, Saksamaa, Iirimaa, Itaalia, Leedu, Madalmaad, Portugal, Slovakkia, Rootsi, Hispaania ja Ühendkuningriik).

vastased riiklikud tegevuskavad. Lisaks rassismivastase tegevuse suunamisele riiklikus kontekstis võiks tegevuskavasid kasutada ka heade tavade vahetamiseks liikmesriikide vahel.

Komisjon teeb ettepaneku teha liikmesriikidega koostööd, et määrata kindlaks riiklike tegevuskavade ühised juhtpõhimõtted, kaasates tihedalt kodanikuühiskonna ja võrdõiguslikkust edendavad asutused. Komisjon esitab 2021. aasta lõpuks peamised põhimõtted ja elemendid, mis on vajalikud tõhusate riiklike tegevuskavade koostamiseks⁸⁸. See võiks olla aluseks kõikidele liikmesriikidele, et töötada 2022. aasta lõpuks välja ja võtta vastu riiklikud tegevuskavad.

Ühised juhtpõhimõtted võiksid hõlmata järgmist:

- ✓ käesolevas ELi tasandi tegevuskavas sätestatud poliitikavaldkondade⁸⁹ järgimine, nagu rassismivastast võitlust käsitlevad õigusaktid, võitlus õiguskaitseasutuste poolse diskrimineerimise vastu ning mittediskrimineerimine hariduse ja koolituse, tööhõive, tervishoiu ja eluaseme valdkonnas; põhinemine põhjalikul hinnangul meetmete kohta, mida on vaja riiklikul tasandil kõikides käesolevas tegevuskavas sätestatud valdkondades;
- ✓ kohandatus sotsiaalsele, ajaloolisele ja kultuurilisele kontekstile ning riikide eripäradele⁹⁰, et vastata kõige pakilisematele vajadustele;
- ✓ piirkondlike ja kohalike ametiasutuste ning kodanikuühiskonna ja võrdõiguslikkusega tegelevate asutuste kaasamine nende kavandamisse, rakendamisse ja hindamisse;
- ✓ andmete kogumine ja näitajate kindlaksmääramine edusammude mõõtmiseks;
- ✓ tuginemine ÜRO inimõiguste ülemvoliniku büroo praktilistele suunistele⁹¹ ning kindlaksmääratud põhielementidele ja põhimõtetele, kuidas selliseid kavasad välja töötada.

Komisjon kutsub liikmesriike üles andma korrapäraselt aru riiklike tegevuskavade tõhusa rakendamise kohta. See aitab kaasa heade tavade vahetamisele, vastastikusele õppimisele ning edusammude hindamisele riiklikul ja ELi tasandil. Komisjon teeb ettepaneku anda korrapäraselt aru rassismivastaste riiklike tegevuskavade rakendamise kohta, koostades esimese aruande 2023. aasta lõpus.

- *Piirkondliku ja kohaliku tasandi mobiliseerimine sisulise mõju saavutamiseks kohapeal*

Kohalikel omavalitsustel on palju kogemusi rassismi vastu võitlemise tõhusate strateegiate väljatöötamisel ja võrgustike loomisel⁹². Komisjon jätkab selliste kavade ja võrgustike

⁸⁸ Seda tööd jätkatakse uue ühise alarühmaga, mis koosneb rassismi, ksenofoobia ja muus vormis sallimatusega võitlemise ELi kõrgetasemelise töörühma ning mittediskrimineerimist käsitleva ELi kõrgetasemelise töörühma ekspertidest.

⁸⁹ Diskrimineerimisvastased õigusaktid ja võrdõiguslikkust edendavate asutuste roll; vaenukõne ja vaenukuriteod; ebaseaduslik profileerimine õiguskaitseasutuste poolt; uute tehnoloogiatega kaasnevad ohud; stereotüübid ja ajalooteadlikkus; võrdne juurdepääs haridusele, tööturule ja tervishoiule ning õigus eluasemele; võrdõiguslikkuse küsimuste süvalaiendamine riiklikul tasandil; piirkondliku ja kohaliku tasandi kaasamine; rassismivastase võitluse rahastamine; andmete kogumine, dialoog kodanikuühiskonnaga.

⁹⁰ Näiteks elanikkonna koosseis, erilised ajaloolised ja õiguslikud asjaolud ning igapäevase diskrimineerimise ulatus.

⁹¹ <https://www.refworld.org/docid/5566debe4.html>. Suunistes kutsutakse riike üles seadma eesmärgid ja meetmeid, määrama vastutavad riigiasutused, määrama kindlaks tähtajad, lisama tulemusnäitajad ning nägema ette järelevalve- ja hindamismehhanismid.

⁹² Peamised võrgustikud on ELi linnad radikaliseerumise vastu, Põhjamaade ohutud linnad, tugevate linnade võrgustik ja Euroopa linnakeskkonna turvalisuse foorum.

toetamist⁹³. Näiteks võiks neid teemasid arutada **programmi URBACT** kaudu (mida toetab ühtekuuluvuspoliitika rahastamine ja mis ühendab linnapoliitika kujundajaid). See töö võib tugineda ka koostööle Euroopa suurlinnade võrgustikuga (EUROCITIES) ja UNESCO juhitud **Euroopa linnade rassismivastase koalitsiooniga**⁹⁴. Muud kohalikud algatused, nagu rahvusvaheline linnakoostöö programm⁹⁵ või kliima- ja energiaalane linnapeade pakt⁹⁶, võiksid lisaks sotsiaalse kaasatuse toetamisele sellistes valdkondades nagu kütteostuvõimetuse vähendamine või õigus korralikule eluasemele, toimida kas platvormide või mudelitena, mille abil arendada edasi linna tasandi meetmeid rassilise võrdõiguslikkuse edendamiseks.

Linnade võrgustiku⁹⁷ projektides tuleks esmatahtsaks pidada teadlikkuse suurendamist ja teadmiste suurendamist rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimeste rolli kohta Euroopa ühiskonnas ja kultuuris. Selleks et tunnustada linnade jõupingutusi jõulise kaasamispoliitika kehtestamiseks kohalikul tasandil ja need nähtavaks muuta, käivitab komisjon iga-aastase **Euroopa kaasamise ja mitmekesisuse pealinna(de)** nimetamise.

Maapiirkonnad seisavad silmitsi spetsiifiliste probleemidega, nagu kaugus, uustulnukate suhteliselt suur osakaal elanikkonnas (need on sageli sisserändajate esimene saabumispunkt), põhiteenuste ja -taristu võimalik puudumine ning vaesuse ja töötuse kõrgem määr. ELi vahendid täiendavad riiklikke meetmeid haavatavate maakogukondade probleemide lahendamiseks⁹⁸, mida püütakse leevendada ka tulevase maapiirkondade pikaajalise visiooniga.

- *Töö erasektoriga*

Ettevõtlusorganisatsioonidel ja üksikutel ettevõtetel on mittediskrimineerimise, mitmekesisuse ja kaasatuse tagamisel keskne roll. **Mitmekesisuse hartasid**⁹⁹ allkirjastades võtavad organisatsioonid endale vabatahtliku kohustuse luua oma töötajatele kaasav töökeskkond ja seda säilitada, olenemata nende soost, rassilisest või etnilisest päritolust, usutunnistusest, vanusest, puudest või seksuaalsest sättumusest. **Euroopa mitmekesisuse hartade kuu jooksul 2021. aasta mais** korraldab komisjon kõrgetasemelise ürituse, mis toob kokku poliitikakujundajad, mitmekesisuse hartale allakirjutanud ettevõtete tegevjuhid ja muud sidusrühmad, et vaadata läbi ja edendada rassilise ja etnilise päritolu arvestamist mitmekesisuse strateegiates. Seejärel võetakse kasutusele **veebipõhine töövahend**, mis aitab ettevõtetel hinnata oma sisemist mitmekesisust ja mitmekesisuse strateegiaid; see põhineb kohandatavatel personaliuuringutel, allalaaditaval küsimustikul ja hindamise tulemustele tuginevatel soovitusel organisatsiooni mitmekesisuse suurendamiseks.

⁹³ Näiteks rändajate ja pagulaste kaasamist käsitlev partnerlus ELi linnade tegevuskava raames, vt <https://www.inclusionpartnership.com>.

⁹⁴ Vt <https://www.eccar.info/>

⁹⁵ Vt <https://iuc.eu/na/home/>

⁹⁶ Komisjon käivitas algatuse 2008. aastal ja täna on linnapeade pakt maailma suurim energia- ja kliimavaldkonnas aktiivsete linnade liikumine, mis tegutseb 59 riigis ja hõlmab 10 117 kohalikku omavalitsust.

⁹⁷ Kus linnade partnerlus süvendab ja intensiivistab nende koostööd ja arutelu teatud teemadel https://eacea.ec.europa.eu/europe-for-citizens/funding_en

⁹⁸ Näiteks Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist rahastatav kogukonnapõhine alt üles suunatud ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) vahend LEADER toetab kaasavate maakogukondade arengut.

⁹⁹ Praegu on 24 liikmesriigis olemas mitmekesisuse hartad, millele on alla kirjutanud üle 12 000 inimese (ettevõtted, avalik-õiguslikud asutused, valitsusvälised organisatsioonid, ülikoolid, ametiühingud) ja kokku üle 16 miljoni töötaja; https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/tackling-discrimination/diversity-management_en

Süvalaiendamine

Poliitika väljatöötamisel, sotsiaalsest kaasatusest tehisintellektini, rohelisest kokkuleppest digitaalse kaasamiseni ja vaenukõne käsitlemisest rändepoliitikani, tagatakse võrdõiguslikkuse mõõtme integreerimisel ka see, et ELi ja liikmesriikide poliitika **teenib kõigi inimeste huve, olenemata nende rassilisest või etnilisest päritolust**. Komisjon püüab tagada, et võitlus konkreetsetel alustel diskrimineerimise vastu ja selle põimumise vastu muude diskrimineerimise alustega, nagu sugu, puue, vanus, religioon või seksuaalne sättumus, integreeritakse kõikidesse ELi poliitikavaldkondadesse, õigusaktidesse ja rahastamisprogrammidesse. Uue võrdõiguslikkuse sisemise rakkerühma üks ülesanne on tagada kõigi poliitikavaldkondade täielik kaetus. Töötatakse välja suunised ja koolitus süvalaiendamise kohta, et toetada kõiki, kes on kaasatud võrdõiguslikkuse aspekti integreerimisse ELi meetmete igasse etappi, ning komisjoni poliitikatsükli jooksul edendatakse aktiivsemat konsulteerimist organisatsioonidega, kes esindavad rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimesi. Teisi ELi institutsioone ja liikmesriikide ametiasutusi kutsutakse üles tegema koostööd edukate süvalaiendamise vahendite ja tavade alal. Liikmesriigid saavad tehnilise toetuse vahendi kaudu taotleda tehnilist abi võrdõiguslikkuse kaasamiseks poliitikakujundamisse ja reformiprotsessidesse.

ELi rahaliste vahendite kasutuselevõtmine

ELi eelarvest on toetatud ja toetatakse jätkuvalt võrdõiguslikkuse eesmärkide saavutamist nii sihipäraste meetmete kui ka süvalaiendamise kaudu. Hästi kavandatud programmid, tõhus rakendamine ja arukad rahastamiskombinatsioonid tugevas õigusraamistikus aitavad olemasolevaid vahendeid maksimaalselt ära kasutada, tagades, et rahastamine jõuab nendeni, kes seda kõige rohkem vajavad. Komisjoni ettepanek järgmise **mitmeaastase finantsraamistiku** kohta pakub mitmeid olulisi võimalusi mittediskrimineerimise ning rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimeste toetamiseks ELi rahaliste vahendite kaudu. Kuigi uuel **kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programmil** on diskrimineerimise, rassismi ja ksenofoobia vastu võitlemiseks konkreetsed eesmärgid, aitavad ka muud fondid toetada võrdõiguslikkust ja kaasatust edendavaid investeeringuid, näiteks programm „**Europa horisont**“.

Osana taasterahastust „**Next Generation EU**“ toetatakse uue taaste ja vastupidavuse rahastamisvahendiga investeeringuid ja reforme, mis on olulised majanduse püsivaks taastamiseks, ning edendatakse majanduslikku ja sotsiaalset vastupanuvõimet ja sotsiaalset ühtekuuluvust¹⁰⁰. See toetus annab liikmesriikidele võimaluse edendada haavatavate rühmade, sealhulgas romade ja teiste rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimeste kaasamist.

Kodanikuühiskonna organisatsioonid on rassismi ja diskrimineerimise vastases võitluses üliolulised osalejad. Komisjoni eesmärk ei ole mitte ainult tagada aktiivne koostöö kodanikuühiskonnaga, vaid ka aidata tagada rahalist toetust valitsusväliste organisatsioonidele ja kogukonnapõhistele organisatsioonidele. Selleks püüab komisjon **luua tugeva partnerluskultuuri kodanikuühiskonna osapooltega**, et edendada sotsiaalset kaasatust, põhiõigusi ja võrdõiguslikkust alates poliitika kujundamisest kuni selle rakendamiseni. Komisjon kutsub liikmesriike üles tegema sama.

¹⁰⁰ Toetuse saamiseks peavad liikmesriigid koostama taaste- ja vastupidavuskavad, milles käsitletakse muu hulgas kriisi majanduslikku ja sotsiaalset mõju.

Kuna enamiku ELi eelarvest täidavad liikmesriigid¹⁰¹, on neil võtmeroll sihipärase poliitika kujundamisel ja rahastamisprogrammide kasutamise maksimeerimisel, et toetada rassismi ja diskrimineerimise all kannatajaid. Liikmesriike kutsutakse üles nende vajadustega tegelema, kasutades mitmeaastase finantsraamistiku ja taasterahastu „Next Generation EU“ vahendeid. Komisjoni eesmärk on tagada, et tulevastes partnerluslepingutes ja ühise põllumajanduspoliitika kavades käsitletakse nõuetekohaselt riigipõhiseid probleeme kaasamise ja diskrimineerimise valdkonnas ning et võrdõiguslikkust ja kaasatust edendavaid meetmeid rakendatakse rakenduskavade kaudu. Seda toetavad ka konkreetsete ELi fondide suhtes aastatel 2021–2027 kohaldatavad tingimused, mille kohta tegi ettepaneku komisjon ja mille eesmärk on tagada põhiõiguste austamine¹⁰², sealhulgas mittediskrimineerimine ning romade võrdõiguslikkus, kaasamine ja osalemine¹⁰³.

Võitlus rassismi ja diskrimineerimise vastu välispoliitikas

Rassism on ülemaailmne probleem ning on oluline, et ELi sise- ja välistegevus rassismi ennetamiseks ja selle vastu võitlemiseks oleksid sidusad ja üksteist vastastikku tugevdavad. Võitlus rassismi ja mis tahes alusel toimuva diskrimineerimise vastu on ELi inimõiguste tegevuskava põhieesmärk välissuhete valdkonnas ning kajastub seega asjaomastes ELi rahvusvahelistes lepingutes ja välistegevuse dokumentides, sealhulgas inimõiguste ja demokraatia tegevuskavas aastateks 2015–2019¹⁰⁴, ning see lisatakse sellele järgnevasse tegevuskavasse aastateks 2020–2024, mis võetakse vastu 2020. aasta viimases kvartalis. Nõukogu poolt 2019. aastal vastu võetud ELi inimõigustealastes suunistes mittediskrimineerimise kohta välistegevuses esitatakse ELi institutsioonidele ja liikmesriikidele kontseptuaalsed ja tegevussuunised rassismi ja rassilise diskrimineerimise vastases võitluses¹⁰⁵. Samuti innustab EL laienemisprotsessis osalevaid riike järgima liidu õigustikku diskrimineerimise, rassismi ja ksenofoobia käsitlemise kohta. ELi kaubanduspoliitikal on samuti roll võitluses diskrimineerimise ja rassismi vastu¹⁰⁶.

Rassilise diskrimineerimise kõigi vormide kõrvaldamise rahvusvaheline konventsioon on kesksel kohal ELi rassismivastases võitluses, koostöös ja poliitilistes dialoogides partnerriikide ning piirkondlike ja rahvusvaheliste organisatsioonidega. COVID-19 kriis suurendab tõenäoliselt veelgi ebavõrdsust, eelkõige tervishoius, kus rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimesed ja pagulased on pandeemia mõjude suhtes haavatavamad¹⁰⁷. Suur ebavõrdsus takistab ka kestlikku arengut ning kestliku arengu tegevuskava 2030 ja kestliku arengu eesmärkide saavutamist.

¹⁰¹ 80 % ELi eelarvest täidetakse koostöös liikmesriikidega ning komisjonil on piiratud võimalused kavandada meetmeid kohapeal.

¹⁰² Horisontaalse rakendamistingimuse kehtestamisega ELi põhiõiguste harta tõhusaks kohaldamiseks ja rakendamiseks.

¹⁰³ Liikmesriigid, kes kavandavad ESF+ erieesmärki edendada marginaliseeritud kogukondade, näiteks romade sotsiaal-majanduslikku integratsiooni, peavad täitma kõik [komisjoni 2021.–2027. aasta ühissätete määruse ettepaneku](#) IV lisas sätestatud nõuded seoses riiklike romasid käsitlevate strateegiliste raamistike loomise valdkondlike rakendamistingimustega. Peale ESF+ erieesmärgi saab marginaliseeritud kogukondade integreerimiseks kasutada ka mitut muud ELi rahastamisvahendit.

¹⁰⁴ Vt https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu_action_plan_on_human_rights_and_democracy_en_0.pdf

¹⁰⁵ Euroopa Liidu Nõukogu 18. märtsi 2019. aasta dokumendid 6337/19 ja 6338/19.

¹⁰⁶ Näiteks edendatakse ELi üldiste tariifsete soodustuste kavaga ILO diskrimineerimisevastase konventsiooni (C111) ja rassilise diskrimineerimise kõigi vormide kõrvaldamise rahvusvahelise konventsiooni ratifitseerimist ja rakendamist ning ka ELi vabakaubanduslepingutega edendatakse ILO diskrimineerimisevastase konventsiooni (C111) ratifitseerimist ja rakendamist.

¹⁰⁷ Vt ÜRO Toidu- ja Põllumajandusorganisatsioon, [Ebavõrdsuse vähendamine Covid-19 ajal, 28. aprill 2020](#).

Mis puudutab rahalist toetust, siis rassismivastase võitluse, mittediskrimineerimise ja võrdõiguslikkuse väärtuste kõik aspektid on kindlalt integreeritud demokraatia ja inimõiguste Euroopa rahastamisvahendisse ning on läbiv prioriteet¹⁰⁸ järgmises, naabruspoliitika, arengu- ja rahvusvahelise koostöö rahastamisvahendis.

Ebavõrdsuse suurenemine on ülemaailmne nähtus, mis muudab üha olulisemaks rahvusvaheliste partnerluste loomise nende probleemide ühiseks ja sidusaks lahendamiseks. Tuginedes sellele tugevale välistegevuse raamistikule, püüavad komisjon ja kõrge esindaja veelgi tugevdada partnerlusi peamiste rahvusvaheliste, piirkondlike ja kahepoolsete partneritega, et võtta rassismivastases tegevuskavas kasutusele uuendatud lähenemisviis.

Komisjon teeb järgmist:

- esitab peamised põhimõtted ja elemendid, mida on vaja tõhusate riiklike rassismivastaste tegevuskavade koostamiseks 2021. aasta lõpuks, tuginedes liikmesriikide ametiasutustega tehtud ühistööle;
- esitab esimese aruande riiklike tegevuskavade rakendamise kohta 2023. aasta lõpuks;
- käivitab iga-aastase Euroopa kaasamise ja mitmekesisuse pealinna(de) nimetamise;
- korraldab 2021. aasta kevadel kõrgetasemelise ürituse rassilise ja etnilise päritolu arvessevõtmise kohta eraettevõtete mitmekesisuse strateegiates;
- püüab koos kõrge esindajaga veelgi tugevdada partnerlusi peamiste rahvusvaheliste, piirkondlike ja kahepoolsete partneritega, et võtta rassismivastases tegevuskavas kasutusele uuendatud lähenemisviis.

Komisjon kutsub liikmesriike üles:

- võtma 2022. aasta lõpuks vastu riiklikud rassismivastased tegevuskavad;
- tagama kodanikuühiskonna esindajate ja võrdõiguslikkust edendavate asutuste kaasamine rassismivastaste riiklike tegevuskavade koostamisse, rakendamisse ja hindamisse.

3.3 ELi positiivsed meetmed: kuulamine ja tegutsemine

Positiivsetel meetmetel võib olla oluline roll, et korvata sisulise võrdõiguslikkuse puudumist ühiskonnas: formaalne võrdõiguslikkus üksi ei pruugi vastata teatavate inimrühmade erivajadustele. Saab võtta meetmeid, et kompenseerida ebasoodsat olukorda, millega puutuvad kokku rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimesed. Liidu õigus ei takista liikmesriike võtmast konkreetseid meetmeid, et hoida ära või kompenseerida halvemust, mis tuleneb diskrimineerimisest rassilise või etnilise päritolu alusel, mille suhtes on ette nähtud kaitse.

Liikmesriike innustatakse ka leidma viise, kuidas edendada kohustusi integreerida võrdõiguslikkusega seotud kaalutlused **avaliku sektori asutuste** igapäevategevusse. Avaliku sektori õiguslikud kohustused edendada ennetavalt ja süstemaatiliselt võrdõiguslikkust, mida nimetatakse ka **seadusjärgseteks võrdõiguslikkusega seotud kohustusteks**¹⁰⁹, seavad

¹⁰⁸ Vt ka „Õigustel põhinev lähenemisviis, ELi arengukoostöö jaoks kõiki inimõigusi hõlmav vahend“ (SWD (2014) 152 final).

¹⁰⁹ Seadusjärgsete kohustuste hulka kuuluvad ennetavad kohustused, millega nõutakse organisatsioonidelt diskrimineerimise vältimise süsteemide ja protsesside loomist, institutsioonilised kohustused, millega nõutakse organisatsioonidelt süsteemide ja protsesside loomist töötajate ja teenuste kasutajate võrdõiguslikkuse edendamiseks, ning süvalaiendamiskohustused, millega nõutakse, et riigiasutused võtaksid

võrdõiguslikkuse avaliku poliitika keskmesse. Need on olulised riigiasutustele poliitikakujundajatena, teenuseosutajatena, tööandjatena ning kaupade ja teenuste hankijatena. On leitud¹¹⁰, et sellised kohustused võimaldavad rakendada tõhusaid ja ennetavaid lähenemisviise, mis käsitlevad diskrimineerimise likvideerimist ja võrdõiguslikkuse edendamist. Komisjon jätkab heade tavade vahetamise hõlbustamist liikmesriikide vahel seadusjärgsete kohustuste kehtestamisel ja rakendamisel.

Kaasavad demokraatiad

Enne 2019. aasta Euroopa Parlamendi valimisi suurenes teadlikkus demokraatliku osaluse ja esindatuse takistustest marginaliseerumisele vastuvõtlike rühmade, näiteks rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimeste puhul¹¹¹. Kaasava demokraatia saavutamist takistasid õiguslikud ja haldusprobleemid, juurdepääsutõkked ja institutsioonilised probleemid. **Euroopa Parlamendi 2019. aasta valimisi** käsitlevas aruandes¹¹² jõuti järeldusele, et on vaja teha veel edusamme. Komisjon teatas oma kavatsusest teha koostööd Euroopa tasandi erakondade, Euroopa valimiskoostöö võrgustiku ja kodanikuühiskonnaga, et parandada osalemist¹¹³, ning see on osa tööst, mida tehakse Euroopa demokraatia tegevuskava ja komisjoni tulevase ELi kodakondsuse aruande raames. See on ka valdkond, kus on oluline koguda andmeid vähemuste demokraatliku osalemise kohta, et teha kindlaks probleemi ulatus täielikus kooskõlas põhiõiguste ja andmekaitseõuetega¹¹⁴.

Uued struktuurid kuulamiseks ja õppimiseks: alaline teabevahetuse raamistik

Oma poliitilistes suunistes rõhutas president von der Leyen: „*Meil võivad olla erinevad veendumused, võime kuuluda erinevatesse vähemusrühmadesse, kuid peame üksteist kuulama, üksteiselt õppima ja selle mitmekesisuse omaks võtma.*“ ELi institutsioonide poliitikakujundajad ja liikmesriigid peavad suhtlema igapäevaselt rassismi kogevate inimestega ja neilt õppima. Komisjon peab esmatähtsaks rassismist mõjutatud isikute kuulamist ning rakendab ja jälgib seda tegevuskava, kaasates rassismi ja diskrimineerimist kogevaid inimesi. Selleks nähakse ette **korrapärane konsulteerimine ja dialoog** liikmesriikide, võrdõiguslikkust edendavate asutuste ja kohaliku tasandi esindajatega, samuti kodanikuühiskonna organisatsioonidega, kes esindavad mõjutatud isikute muresid. Need dialoogid ei hõlma mitte ainult käesolevas tegevuskavas välja kuulutatud sihipäraseid meetmeid, vaid neil on keskne roll ka rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimeste perspektiivide integreerimisel kõikidesse ELi poliitikavaldkondadesse.

See tähendab kohalike **kodanikuühiskonna** osalejate poole pöördumist ja nendega tihedama koostöö tegemist. Komisjon kohtub korrapäraselt ja vähemalt kaks korda aastas nende kodanikuühiskonna organisatsioonidega, kes tegelevad rassismivastase võitlusega Euroopa, riiklikul ja kohalikul tasandil, et teha kokkuvõtte rassismivastases võitluses tehtud

nõuetekohaselt arvesse vajadust edendada võrdõiguslikkust õigusloomes, eelarve koostamisel, reguleerimisel ja poliitika kujundamisel.

¹¹⁰ Vt Crowley N., [Making Europe More Equal: A legal duty?](#)

¹¹¹ Vt https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/eu-citizen_-_type_a_report_-_infographics_-_a4_full.pdf

¹¹² [Aruanne Euroopa Parlamendi 2019. aasta valimiste kohta](#) (COM(2020) 252 final).

¹¹³ Komisjon korraldab valimiste teemalise seminari, et vahetada ja edendada kaasava demokraatia parimaid tavasid, eesmärgiga koostada kandidaatide nimekirjad, mis kajastavad meie ühiskondade mitmekesisust. Seminar on kavandatud aastaks 2022, et anda teavet järgmisteks Euroopa Parlamendi valimisteks 2024. aastal.

¹¹⁴ Euroopa valimiskoostöö võrgustik kohtub 2020. aasta septembris, et algatada arutelu parema andmekogumise üle. Selle tulemusi kasutatakse 2020. aasta aruande koostamisel ELi kodakondsuse kohta, mis on kavas esitada 2020. aasta neljandas kvartalis.

edusammudest. See dialoog peaks hõlmama ka diasporaavõrgustike, sotsiaalpartnerite¹¹⁵, erakondade, ettevõtete, haridus- ja koolitusteenuste osutajate, sotsiaaltöötajate, tervishoiutöötajate, akadeemiliste ringkondade, kultuuri- ja spordiorganisatsioonide ning noorteorganisatsioonide esindajaid. Eelkõige peaks see andma hääle rohujuure tasandi osalejatele, kellel on vahetud teadmised ja kogemused, et määrata kindlaks, kuidas oleks kõige õigem edasi liikuda.

Seoses **ekspertidega** peaks tegevuskava rakendamise muutma olemasolevate kõrgetasemeliste tööühikute oluliseks fookuseks¹¹⁶. Need pakuvad võimalusi aruteluks, teabevahetuseks ning koordineerimise ja koostöö tugevdamiseks riiklike ametiasutuste, kodanikuühiskonna ja võrdõiguslikkust edendavate asutuste vahel.

Lisaks määrab komisjon **rassismivastase võitluse koordinaatori**. Koordinaator teeb tihedat koostööd rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimestega ja edastab nende mured komisjonile. Koordinaator suhtleb liikmesriikide, Euroopa Parlamendi, kodanikuühiskonna ja akadeemiliste ringkondadega, et tugevdada rassismiga võitlemisele suunatud poliitilisi meetmeid. Lisaks ühendab koordinaator jõud komisjoni talitustega, et rakendada komisjoni poliitikat rassismi ennetamise ja selle vastu võitlemise valdkonnas.

Euroopa tuleviku teemaline konverents annab kõigi eluvaldkondade esindajatele igast liidu nurgast võimaluse arutada, mis on nende jaoks oluline, sealhulgas põhiõigused ja ELi väärtused, mis on liidu ja selle tuleviku jaoks keskse tähtsusega.

Rassismivastane võitlus ELis nõuab suurimat poliitilist tähelepanu. Komisjon korraldab **rassismivastase tippkohtumise**, kus osalevad ELi institutsioonid, liikmesriigid, kodanikuühiskond, võrdõiguslikkust edendavad asutused ja rohujuure tasandi organisatsioonid. Tippkohtumine korraldatakse **rassilise diskrimineerimise kaotamise rahvusvahelise päeva** raames 21. märtsil 2021; seda päeva tähistab komisjon igal aastal.

Komisjon teeb järgmist:

- tugevdab tegevuskava rakendamiseks dialoogi liikmesriikide, võrdõiguslikkust edendavate asutuste, kodanikuühiskonna organisatsioonide ja kohaliku tasandi esindajatega;
- määrab rassismivastase võitluse koordinaatori;
- korraldab 2021. aasta kevadel rassismivastase tippkohtumise.

Komisjon kutsub liikmesriike üles:

- võtma konkreetseid meetmeid, et hoida ära või kompenseerida halvemust, mis tuleneb diskrimineerimisest rassilise või etnilise päritolu alusel, mille suhtes on ette nähtud kaitse;
- leidma viise, kuidas edendada kohustusi integreerida võrdõiguslikkusega seotud kaalutlused avaliku sektori asutuste igapäevategevusse.

¹¹⁵ Komisjon ning majandus- ja sotsiaalpartnerid on uuendanud oma pühendumust pagulaste ja rändajate integreerimisele (7. septembri 2020. aasta ühisavaldus Euroopa integratsioonipartnerluse uuendamise kohta) ning tõstnud esile konkreetseid probleeme, millega rändajad ja pagulased COVID-19 kriisi tõttu silmitsi seisavad, eelkõige seda, et rassismi ja ksenofoobia suurenemise oht võib olla täiendavaks takistuseks nende osalemisele tööturul ja ühiskonnas laiemalt. Vt: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/legal-migration/european-dialogue-skills-and-migration/european-partnership-integration_en.

¹¹⁶ Eelkõige rassismi, ksenofoobia ja muus vormis sallimatusega võitlemise kõrgetasemeline tööühik ning mittediskrimineerimist, võrdsust ja mitmekesisust käsitlev kõrgetasemeline tööühik.

4. ELi enda inimressursid

Euroopa Komisjon kui tööandja peab näitama eeskuju. Et olla tänapäevane organisatsioon, vajab komisjon tööjõudu, mis oleks meie ühiskonna kui terviku suhtes representatiivne.

Komisjoni volituste raames rakendatakse uusi meetmeid¹¹⁷, et edendada mitmekesisust ning tagada diskrimineerimisvaba ja kaasav töökoht kõigile inimestele, olenemata nende rassilisest või etnilisest päritolust või nahavärvist. Kõik need meetmed moodustavad osa tulevase **personalistrateegia** laiemast meetmekogumist, mis kujundab komisjoni kui avaliku halduse asutuse moderniseerimist. Personalihalduse ja julgeoleku peadirektoraadis luuakse **mitmekesisuse ja kaasamise büroo**, mis jälgib kõigi asjakohaste meetmete väljatöötamist ja rakendamist. Büroo on ka ühtseks kontaktpunktiks kõigile ekspertidele ja teenistustele, kes aitavad edendada mitmekesisust, võrdsust ja kaasatust kõigis komisjoni talitustes.

Esimest korda kogutakse andmeid komisjoni personali mitmekesisuse kohta spetsiaalse mitmekesisuse ja kaasamise uuringu kaudu, mis on vabatahtlik ja anonüümne. Selle tulemused sillutavad teed tõenditel põhinevale poliitikale ja meetmetele personalistrateegia raames. Uuring hõlmab kõiki töötajate kategooriaid ja käsitleb kõiki võimalikke diskrimineerimise aluseid, sealhulgas andmeid töötajate rassilise ja etnilise päritolu kohta, järgides täielikult isikuandmete kaitse norme. See on aluseks tulevaste edusammude mõõtmisel. Teised ELi institutsioonid ja asutused võiksid võtta sarnaseid meetmeid¹¹⁸.

Mitmekesisuse toetamise kohustus kehtib organisatsiooni kõigil tasanditel ja hõlmab seega kõigi tegevusüksuste ja palgaastmete töötajaid. Sellega seoses on peamiseks vahendiks värbamis- ja valikuprotsessid ELi institutsioonides.

Kuigi **valikuprotsess** on tulemuspõhine ja järgib võrdsete võimaluste poliitikat, tuleb kandidaatide seas toetada suuremat mitmekesisust. Järgmise kuue kuu jooksul koostatakse sihtotstarbelise teabevahetuse strateegia¹¹⁹. 2020. aasta lõpuks kuulutab Euroopa Personalivaliku Amet (EPSO) välja konkursi, et ergutada koostööle erinevate eksperdiorganisatsioonide ja vähemusi esindavate ühendustega, ning loob **mitmekesisuse partnerorganisatsioonide võrgustiku** töövõimaluste ja konkursside kohta teabe saamiseks. See võrgustik on oluline ka selleks, et paremini mõista, mis heidutab kaalumast ELi institutsioone kui võimalikke tööandjaid. Koostöös liikmesriikidega töötatakse välja **võrdsuse ja mitmekesisuse seire vahend**, et teha kindlaks võimalikud lüngad taotlejate hulgas, võimalikud segavad tegurid ja nende kõrvaldamise viisid.

Selleks et veelgi tugevdada mis tahes võimaliku diskrimineerimise ennetamist **värbamisprotsessis**, osalevad personalispetsialistid **teadvustamata eelarvamusi käsitleval kohustuslikul koolitusel** ning omandavad täiendavad oskused talentide otsimise ja vestlustehnikate valdkonnas. Seda toetavad värbamisprotsesside, -menetluste ja -vahendite **võrdsuse ning mitmekesisuse kontrollid**, et teha kindlaks mis tahes võimalik kallutatuse või diskrimineerimise oht ja vajalikud parandusmeetmed. Komisjon on kindlalt pühendunud

¹¹⁷ Mitmeid meetmeid on komisjoni teatise „[Parem töökoht kõigile: Võrdsetest võimalustest mitmekesisuse ja kaasatuseni](#)“ raames juba rakendatud (C(2017) 5300 final).

¹¹⁸ Euroopa välissteenistus on juba väljendanud kavatsust selle sihtotstarbelise uuringuga ühineda.

¹¹⁹ See hõlmab ELi töövõimaluste üliõpilassaadikute ja programmi „Tagasi kooli/ülikooli“ rakendamist, et edendada ELi karjäärivõimalusi rassilise või etnilise vähemuse taustaga õpilaste seas. 2020. aasta lõpus toimub mitmekesisust käsitlev meistriklass, kuhu koguneb 185 ELi üliõpilassaadikut 140 ülikoolist üle kogu Euroopa.

kõigi asjakohaste meetmete võtmisele, et tagada võrdsuse ja mitmekesisuse kontrollide käigus tuvastatud probleemide tulemuslik lahendamine.

Komisjoni pühendumus mitmekesisusele laieneb ka komisjoni **praktikaprogrammile** (Blue book)¹²⁰. Komisjon viib läbi kogu programmi võrdsuse ning mitmekesisuse kontrolli, et **esitada 2021. aastal strateegia**, millel on konkreetsed eesmärgid seoses rassilise või etnilise vähemuse taustaga taotlejate esindatusega. Need eesmärgid kehtivad kandideerimiskutsete suhtes, mis kuulutatakse välja 2022. aastal.

Täiendavate meetmete võtmisest komisjoni töötajate mitmekesisuse suurendamiseks oleks siiski vähe kasu, kui töökoht ise ei ole täielikult kaasav. Komisjon rakendab täiendavaid meetmeid kaasatust suurendava kultuuri edendamiseks. Rõhutatakse kõrgema ja kesktaseme juhtide kesket rolli, sealhulgas muutes komisjoni **mitmekesisuse ja kaasamise harta**¹²¹ iga talituse juhtkonna lubaduse lahutamatuks osaks. Kõigile töötajatele pakutakse korrapäraseid koolitusi teadvustamata eelarvamuste kohta, sealhulgas seoses rassilise ja etnilise päritoluga ja seoses muude diskrimineerimise alustega. Korraldatakse spetsiaalne **asutusesisene teavituskampaania**, mis hõlmab mitmekesisuse ja kaasatuse kõiki aspekte, sealhulgas rassilist ja etnilist päritolu. ELi tegevuse osana võetakse töötajatele suunatud teadlikkuse suurendamise meetmeid, näiteks korraldatakse personaliüritusi või avaldatakse artikleid, et tähistada rassismiga seotud olulisi mälestuspäevi. 2021. aastal toimub üritus seminarina teemal „Räägime rassilisest ja etnilisest mitmekesisusest“, mis hõlmab mitmesuguse rassilise või etnilise taustaga juhtide ja töötajate isiklike lugusid.

Koos ennetusmeetmetega jätkatakse ranget järelevalvet diskrimineerimise, ebavõrdsuse või sallimatuse juhtumite üle töölevõtmisel või töökohal. See tähendab, et kandidaadid ja töötajad peaksid tundma, et nad võivad teatada kõigist võimalikest **ebaausatest, diskrimineerivatest või vaenulikest tavadest**. Praegu vaadatakse läbi komisjoni poliitikaraamistikku ahistamise kohta, millega võimaldatakse võidelda töökohal esineva soovimatu käitumise kõigi vormide vastu, sealhulgas nende vastu, mis tulenevad rassilisest diskrimineerimisest.

Komisjon **võrdleb kõiki oma meetmeid** mitmekesisuse ja kaasamise edendamiseks teiste haldusasutuste, rahvusvaheliste organisatsioonide ja eraettevõtjatega ning peab korrapäraselt dialoogi teiste ELi institutsioonidega. Erilist tähelepanu pööratakse meetmetele, mis on suunatud kandidaatidele ja töötajatele, kellel on rassilise või etnilise vähemuse taust.

Komisjon hindab 2023. aastaks oma töötajate rassilise ja etnilise mitmekesisuse suurendamiseks võetud meetmete tõhusust.

Komisjon teeb järgmist:

- näitab eeskju institutsioonina, astudes samme komisjoni töötajate esindatuse märkimisväärseks parandamiseks värbamis- ja valikumeetmete abil;
- kutsub teisi ELi institutsioone üles astuma samme kooskõlas käesoleva tegevuskavaga, et edendada mitmekesisust ja kaasatust oma töökohtadel.

¹²⁰ Komisjoni otsus K(2005) 458.

¹²¹ Vt komisjoni teatis C(2017) 5300.

5. Kokkuvõte

Rassism on suunatud otse ELi väärtuste vastu. Rassismivastase võitluse edendamine ELis on jagatud vastutus, mis nõuab ühiseid, otsustavaid ja jätkuvaid jõupingutusi. ELi institutsioonid, liikmesriigid ja ELi ametid peavad koostöös kodanikuühiskonna organisatsioonide, sotsiaalpartnerite ja erasektoriga tegema koostööd, et teha konkreetseid edusamme selle meie ühiskonna nuhtluse kõrvaldamiseks.

Komisjon kutsub kõiki asjaomaseid osalejaid ja sidusrühmi üles alustama avatud, ausat ja pidevat dialoogi, et aidata kaasa rassismivastase poliitika edasisele arendamisele ja rakendamisele. Selle dialoogi raames peavad ELi institutsioonid ja liikmesriigid esitama kodanikuühiskonna kaasamist käsitleva uue lähenemisviisi ning tagama, et rassilise või etnilise vähemuse taustaga inimeste häält võetakse kuulda.

Siin esitatud meetmete rakendamist jälgitakse, edusammude kohta esitatakse aruanne ja vajaduse korral meetmeid kohandatakse. Komisjon kutsub Euroopa Parlamenti üles tegevuskava rakendamist korrapäraselt arutama ja toetama ning nõukogu võtma vastu järeldused liikmesriikide tegevuse kohta rassismi ennetamisel ja selle vastu võitlemisel. Komisjon kutsub liikmesriike üles võtma 2022. aasta lõpuks vastu oma riiklikud tegevuskavad ja kasutama maksimaalselt ära kõiki nende käsutuses olevaid vahendeid, eelkõige mitmeaastase finantsraamistiku ja taasterahastu „Next Generation EU“ pakutavaid võimalusi, et toetada rassismist ja diskrimineerimisest mõjutatud isikuid. Koos saame muuta rassismivaba ELi reaalsuseks.